

Міністерство освіти і науки України
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ

**Морфологія сучасної української мови:
теорія, вправи, тестові завдання**

Навчально-методичний посібник для студентів-іноземців
II-IV курсів
усіх спеціальностей денної форми
навчання з дисципліни «Українська мова як іноземна»

Харків 2014

Рекомендовано
кафедрою іноземних мов
протокол № від . .2014 р.

Затверджено
кафедрою іноземних мов
протокол № від . .2014 р.

Рецензент:

ПЕРЕДМОВА

У навчально-методичних матеріалах подано повний програмний курс з морфології сучасної української мови. Матеріали містять чітко й доступно сформульований теоретичний лінгвістичний матеріал, до нього подано систему вправ для закріплення та самостійної роботи, таблиці для полегшення сприймання матеріалу. Тестові завдання сформовано відповідно до Програми з української мови. Вони охоплюють теоретичний і практичний матеріал з розділу «Морфологія» курсу сучасної української мови і передбачають різні за функціональним призначенням завдання.

Використання пропонованих навчально-методичних матеріалів слухачами довузівської підготовки сприятиме актуалізації і систематизації знань, формуванню мовної культури, застосуванню свого інтелектуального потенціалу на різних етапах контролю і перевірки знань.

ІМЕННИК

Іменник – повнозначна частина мови, що має значення предметності, вираженої у формах роду, числа і відмінка.

Розряди іменників за значенням

- 1) іменники з конкретним значенням (*окіст, відвар, мигдаль*) та абстрактним значенням (*класифікація, синтез, аналіз*);
- 2) загальні (*борщ, страва, компот*) і власні назви (*Україна, Харків, Шевченко, Василь*);
- 3) назви істот (*качка, індичка, свиня*) і неістот (*яловичина, сметана*).

Примітка:

Категорія істот і неістот у граматиці не цілком збігається з логічним уявленням про органічний і неорганічний світ. Наприклад, назви рослин (*буряк, горошок, часник*), назви сукупності осіб (*народ, натовп, полк*), назви мікроорганізмів (*мікроб, бактерія*), а також слова *ембріон, зародок* вважаються неістотами. Назви померлих (*покійник, мрець, небіжчик*), назви міфічних істот (*чорт, лісовик, біс*) у мовній практиці сприймаються як живі істоти. Граматично назви істот і неістот розрізняються у знахідному відмінку: перші (іменники чоловічого роду) мають у знахідному відмінку однини форму родового відмінка (*відварив півня, спіймав сома*), другі (неістоти) – форму називного відмінка (*узяв соус, приніс сироп*).

Рід іменників

У сучасній українській мові будь-який іменник (за винятком тих, що вживаються тільки в множині) обов'язково належить до певного роду:

- а) чоловічого (*рафінад, розчин, сир, паштет, гарбуз*);
- б) жіночого (*селера, картопля, каша, морква, солоність, солодкість*);
- в) середнього (*яйце, суфле, пюре, желе, какао, безе, насіння, варення*).

Число іменників

Більшості іменників української мови властива співвідносність двох чисел:

- а) однини (*сік, помідор, кухар*);

- б) множини (*соки, помідори, кухарі*);
Залежно від наявності форм числа іменники поділяються на три групи:
- а) іменники, яким властива одинина й множина (*виделка - виделки, піч – печі, ніж – ножі*);
- б) іменники, що вживаються тільки в однині (*оцет, цукор, кутя, віск, пішоно, молоко, насіння, солонина, солодкість, шпик, селера, брутто, нетто, Петро, Китай, Індія*);
- в) іменники, що вживаються тільки в множині (*ножиці, висівки, вершки, солодоці, консерви, пахоці*).

Відмінок іменників

Категорія відмінка виявляється в формах словозміни. У сучасній українській мові шість відмінків, кожний з яких має своє питання:

- Називний – хто? що?
 Родовий – кого? чого?
 Давальний – кому? чому?
 Знахідний – кого? що?
 Орудний – ким? чим?
 Місцевий – (на) кому? (на) чому?

Примітка:

Грамматичною особливістю української мови є наявність ще й сьомого відмінка – кличної форми. Кличну форму мають лише іменники жіночого й чоловічого роду, що означають назви істот, а також неістот у випадках їх уособлення. Від іменників I відміни клична форма утворюється за допомогою закінчень **-о, -е(є), -ю** : *Жінко! Насте! Галю! Євдокіє!*, від іменників чоловічого роду II відміни – за допомогою закінчень **-е, -у(ю)**: *Петре! Пане! Василю! Крає! Товаришу!*

Відміни іменників

За характером відмінкових закінчень іменники поділяються на чотири відміни:

- до **I відміни** належать іменники чоловічого, жіночого і спільного роду, які в називному відмінку однини мають закінчення **-а**, або **-я**: *піна, поверхня, котлета, суддя, сирота, Микола*;
- до **II відміни** належать:

- а) іменники чоловічого роду, що в називному відмінку однини мають основу на приголосний (*студент, економіст, технолог, менеджер*), на **-й** (*магній, калій, край*), закінчення **-о** (*батько, Петро*);
- б) іменники середнього роду на **-о** (*м'ясо, морозиво, сало*), на **-е** (*плече, місце*), на **-я** (*опріснення, життя, звурдження*), крім тих, які набувають у непрямих відмінах суфіксів **-ат, -ят, -ен**;
- до **III відміни** належать іменники жіночого роду, які в називному відмінку однини мають чисту основу на приголосний (*ніч, швидкість, мідь*);
- до **IV відміни** належать іменники середнього роду на **-а, -я**, які набувають у родовому, давальному й місцевому відмінках суфіксів **-ат, -ят, -ен** (*теля – теляти, гуся – гусяті, курча – курчати, ім'я – імені, тем'я – племені*), та іменник жіночого роду мати.

Відмінювання іменників I відміни

Залежно від того, на який приголосний (м'який, твердий чи шиплячий) закінчується основа, іменники I відміни поділяються на три групи:

- тверду;
- м'яку.
- мішану.

До **твердої** групи належать іменники з основою на твердий приголосний (крім шиплячого) із закінченням **-а**: *юшка, маса, шкіра, цукерка, страва, робуста*.

До **м'якої** групи належать іменники з основою на м'який приголосний із закінченням **-я**: *олія, куля, інвестиція, Ілля, суддя, акція*.

До **мішаної** групи належать іменники з основою на шиплячий приголосний і закінченням **-а, -я**: *таця, діжа, гірчиця, груша, пишениця*.

ЗРАЗКИ ВІДМІНЮВАННЯ

Іменники I відміни. Тверда група

	Однина	Множина
Н.	страва	страви
Р.	страви	страв
Д.	страві	стравам

З.	страву	страви
О.	стравою	стравами
М.	(у) страві	(у) стравах

Іменники І відміни. М'яка група

	Однина		Множина	
Н.	поверхня	олія	поверхні	олії
Р.	поверхні	олії	поверхонь	олій
Д.	поверхні	олії	поверхням	оліям
З.	поверхню	олію	поверхні	олії
О.	поверхнею	олією	поверхнями	оліями
М.	(на) поверхні	(в) олії	(на) поверхнях	(в) оліях

Іменники І відміни. Мішана група

	Однина		Множина	
Н.	таця	груша	таці	груші
Р.	таці	груші	поверхонь	груш
Д.	таці	груші	тацям	грушам
З.	тацю	грушу	таці	груші
О.	тацею	грушею	тацями	грушами
М.	(на) таці	(на) груші	(на) тацях	(на) грушах

Відмінювання іменників II відміни

Іменники II відміни також поділяються на три групи:

- тверду;
- м'яку.
- мішану.

До **твердої** групи належать:

- а) іменники чоловічого роду на твердий приголосний (за винятком тих, основа яких закінчується на шиплячий) та на **-о** (*пиріг, холодильник, морозильник, харчовик, об'єм, сироп, батько*); деякі на **-р** (*міксер, узвар, блендер, відвар, куховар, кашовар, кулінар*);
- б) іменники середнього роду на **-о** (*масло, м'ясо, сало, молоко, морозиво*).

До **м'якої** групи належать:

- а) іменники чоловічого роду на м'який приголосний та на **-й** (настій, перець, мигдаль); деякі на **-р** (*кухар, вагар*);
- б) іменники середнього роду на **-е** (крім тих, основа яких закінчується на шиплячий) – *яйце, кільце, серце*, а також іменники на **-я** (крім тих, до набувають при відмінюванні суфіксів **-ат, -ят, -ен**) – *смаження, луцення, соління, консервування*.

До **мішаної** групи належать:

- а) іменники чоловічого роду на шиплячий (*освітлювач, змішувач, ніж, куліш, гуляш*), деякі на **-р**;
- б) іменники середнього роду на **-е** з основою на шиплячий (*плече, явище*).

ЗРАЗКИ ВІДМІНЮВАННЯ

Іменники II відміни. Чоловічий рід. Тверда група

	Однина			Множина		
Н.	лангет	виріб	струк	лангети	вироби	струки
Р.	лангета	виробу	струка	лангетів	виробів	струків
Д.	лангету, -ові	виробу, -ові	струку	лангетам	виробам	струкам
З.	лангет	виріб	струк	лангети	вироби	струки
О.	лангетом	виробом	струком	лангетами	виробами	струками

М.	(на, у) лангеті, - ові	(на, у) виробі, – ові	(на, у) струку, - ові, -ці	(на, у) лангетах	(на, у) виробах	(на, у) струках
----	------------------------------	-----------------------------	----------------------------------	---------------------	--------------------	--------------------

Іменники II відміни. Чоловічий рід. М'яка група

	Однина			Множина		
Н.	настій	мигдаль	кухар	настої	-	кухарі
Р.	настою	мигдалю	кухаря	настоїв	-	кухарів
Д.	настою (-єві)	мигдалю (-єві)	кухарю (- єві)	настоям	-	кухарям
З.	настій	мигдаль	кухаря	настої	-	кухарів
О.	настоєм	мигдалем	кухарем	настоями	-	кухарями
М.	(у) настої	(у) мигдалі	(на) кухарі, -єві	(у) настоях	-	(на) кухарях

Іменники II відміни. Чоловічий рід. Мішана група

	Однина	Множина
Н.	гуляш	гуляші
Р.	гуляшу	гуляшів
Д.	гуляшу, -єві	гуляшам
З.	гуляш	гуляші
О.	гуляшем	гуляшам

М.	(у) гуляші	(у) гуляшах
----	------------	-------------

Іменники II відміни. Середній рід. Тверда група

	Однина	Множина
Н.	масло	масла
Р.	масла	масел
Д.	маслу	маслам
З.	масло	масла
О.	маслом	маслами
М.	(у, на) маслі	(на) маслах

Іменники II відміни. Середній рід. М'яка група

	Однина		Множина	
Н.	яйце	смаження	яйця	-
Р.	яйця	смаження	яєць	-
Д.	яйцю, -еві	смаження	яйцям	-
З.	яйце	смаження	яйця	-
О.	яйцем	смаження	яйцями	-
М.	(у, на) яйці	(у, на) смаженні	(у, на) яйцях	-

Іменники II відміни. Середній рід. Мішана група

	Однина	Множина
--	--------	---------

Н.	плече	плечі
Р.	плеча	плечей
Д.	плечу	плечам
З.	плече	плечі
О.	плечем	плечами
М.	(на) плечі	(на) плечах

Примітка:

У родовому відмінку іменники чоловічого роду II відміни мають закінчення **-а (-я)** і **-у (-ю)**.

Закінчення **-а (-я)** мають іменники, що означають:

- а) назви осіб або істот (*технолога, кулінара, кухаря, механіка*);
- б) персоніфіковані назви предметів і явищ (*Вітра, Мороза, Доща*);
- в) назви населених пунктів (*Києва, Харкова, Красного Лимана*);
- г) назви конкретних, виразно окреслених предметів (*дуба, олівця*);
- д) назви мір, місяців, днів, числових понять і науково-технічних термінів (*метра, березня, понеділка, карбованця, синуса*);
- е) назви будівель, приміщень, різних споруд (*хліва, вестибюля, коридора, сарая, млина, бліндажа*, але: *вокзалу, даху, палацу, залу, університету*);
- є) назви танців та ігор (*вальса, футболу*).

Закінчення **-у (-ю)** мають групи іменників, що означають:

- а) назви речовин, маси, матеріалу (*меду, воску, соку, піску, граніту*, але: *вівса, хліба*);
- б) назва збірних понять (*хору, ансамблю, взводу, лісу, полку і полка, столу і стола*, але з суфіксами – закінчення **-а**: *садка, чагарника, дубняка*);
- в) назви установ, закладів, організацій (*інституту, клубу*);
- г) назви явищ природи (*вітру, снігу, дощу, морозу*);
- д) назв почуттів (*жально, болю, гніву*);
- е) назви процесів, станів, властивостей, формацій, явищ суспільного життя, абстрактних понять, що не увійшли до першої рубрики (*руху, льоту, хисту, прогресу, капіталізму, мінімуму*);
- є) власні географічні назви, крім назв населених пунктів (*Амуру, Бугу, Кавказу, Алтаю, Ельзасу*, але: *Ігульця, Дніпра*).

ЗРАЗКИ ВІДМІНЮВАННЯ

Відмінювання іменників III відміни

	Однина		Множина	
Н.	піч	сіль	печі	солі
Р.	печі	солі	печей	солей
Д.	печі	солі	печам	солям
З.	піч	сіль	печі	солі
О.	піччю	солями	печами	солями
М.	(у, на) печі	(у) солі	(у, на) печах	(у) солях
К.ф.	пече	соле	–	–

		Однина		Множина		
Н.	швидкість	мідь	мати	швидкості	–	матері
Р.	швидкість	міді	матері	швидкостей	–	матерів
Д.	швидкість	міді	матері	швидкості	–	матерям
З.	швидкість	мідь	матір	швидкість	–	матерів
О.	швидкість	міддю	матір'ю	швидкістю	–	матерями
М.	швидкість	(на) міді	(на) матері	(на) швидкості	–	(на) матерях
К.ф.	швидкосте	міде	мати	–	–	матері

Відмінювання іменників IV відміни

	Однина		Множина	
Н.	ягня	сім'я	ягнята	сімена
Р.	ягняти	сімені, сім'я	ягнят	сімен
Д.	ягняті	сімені, сім'ю	ягням	сіменам
З.	ягня	сім'я	ягнят	сімена
О.	ягням	сіменем, сім'ям	ягнями	сіменами
М.	(на) ягняті	(на) сімені, сім'ї	(на) ягнях	(на) сіменах

Відмінювання іменників, що мають тільки множину

Н.	вершки	ножиці	кури
Р.	вершків	ножиць	курей
Д.	вершкам	ножицям	курам
З.	вершки	ножиці	курей
О.	вершками	ножицями	курами
М.	(на) вершках	(на) ножицях	(на) курах

Примітка:

До іменників, що вживаються тільки в множині, належать слова, які означають географічні назви (*Пиреней, Гімалаї*); слова, що не мають співвідносних форм однини (*двері, ворота, штани, люди, ночви, сіни, кури, гуси, обценьки, помий*), а також іменники, утворені за допомогою суфіксів **-оц**

(і): *солодоці, radoці, любоці, хитроці, трудноці, пестоці*. Відмінюються ці слова як звичайні іменники I, II або III відміни в множині.

Невідмінювані іменники

До невідмінюваних належать іменники іншомовного походження:

- а) на **-а**, що стоїть після голосного (*антре, аниша, фошура, мирпуа, Гаргантюа*);
- б) на **-е** та **-є** (*суфле, рагу, гаше, монпансьє, олів'є, буше, сериз'є, фюме, консоме, Беранже*);
- в) на **-і (-ї)** (*айолі, суші (сусі), сашимі, Віньї*);
- г) на **-о** (*брutto, нетто, ризотто; табаско*);
- д) на **-у (-ю)** (*меню, фондю, жаню, тирамісу, рагу*);
- е) іншомовні прізвища на **-я** (*Золя, Гойя*).

ЗРАЗКИ ВІДМІНЮВАННЯ

Відмінювання прізвищ іменникового типу

	Чоловічий рід	Жіночий рід
Н.	Максим Іваненко	Ірина Іваненко
Р.	Максима Іваненка	Ірини Іваненко
Д.	Максиму (Максимові) Іваненку (Іваненкові)	Ірині Іваненко
З.	Максима Іваненка	Ірину Іваненко
О.	Максимом Іваненком	Іриною Іваненко
М.	(на) Максиму (Максимові) Іваненку (Іваненкові)	(на) Ірині Іваненко
К.ф.	Максима Іваненку	Ірино Іваненко

	Чоловічий рід	Жіночий рід
Н.	Іван Вернидуб	Марія Вернидуб
Р.	Івана Вернидуб	Марії Вернидуб

Д.	Івану (Іванові) Вернидубу (Вернидубові)	Марії Вернидуб
З.	Івана Вернидуба	Марію Вернидуб
О.	Іваном Вернидубом	Марією Вернидуб
М.	(на) Івану (Іванові) Вернидубу (Вернидубові)	(на) Марії Вернидуб
К.ф.	Іване Вернидубе	Маріє Вернидуб

Примітка:

Іншомовні прізвища, які закінчуються на **-е, -ї, -о (-йо), -у** та наголошений **-а** (також орфогр. **-є, -ї, -ю, -я**) або мають другою частиною **-дзе, -швілі** в українській мові не відмінюються (прізвища типу *Беранже, Готьє, Верді, Шантії, Віардо, Пількамайо, Шоу, Бельвю, Дюма, Золя, Картвелішвілі, Мікадзе*). Чоловічі прізвища на **-енко, -ко** та на приголосний **є** відмінювані (*Кличко – Кличка, Шевченко – Шевченка, Гоміцян – Гоміцяна, Петросян – Петросяна, Балій – Балія*). Жіночі прізвища цього типу не відмінюються.

Вправи

1. Перекладіть рецепт. Визначте відміни іменників. Зверніть увагу на два варіанти перекладу слова *блюдо*.

Мороженое «Сюрприз»

	Брутто	Нетто
Пломбир	100	100
Яйца (белки)	2 шт.	48
Рафинадная пудра	40	40
Бисквит	50	50
Плоды консервированные		

(яблоки и груши)	50	50
Сироп консервированного компота	25	25
Выход	-	300

На мельхиоровое блюдо кладут ломтики пропитанного сиропом бисквита, на них – нарезанные ломтиками яблоки или груши консервированные, а затем шарики мороженого. Мороженое сверху и с боков быстро покрывают слоем плодов консервированных, бисквита и взбитыми с рафинадной пудрой белками, выпуская их из кондитерского мешка.

Подготовленное блюдо быстро запекают в жарочном шкафу 1-2 минуты при высокой температуре так, чтобы яичные белки сразу подрумянились. При отпуске поверхность блюда посыпают рафинадной пудрой.

2. Перекладіть рецепт. Визначте, які розбіжності в роді мають деякі іменники в українській мові порівняно з російською.

Запеканка из тыквы

	Брутто	Нетто
Тыква	120	84
Масло сливочное или маргарин столовый	10	10
Пшено	30	30
Молоко	75	75
Яйца	1/2 шт.	20
Сметана	5	5
Масса полуфабриката		180
Масса запеканки		150
Соус или сметана	30	30

Выход: со сметаной или соусом	180	220
-------------------------------	-----	-----

Очищенную от кожи и семян тыкву измельчают. В кипящее молоко кладут соль, часть жира, подготовленную тыкву. Затем засыпают промытое в горячей воде пшено и проваривают до загустения. Остывшую до 40-50°C массу соединяют с яйцами, выкладывают на смазанный жиром противень, поверхность смазывают сметаной, ложкой наносят узор и запекают в жарочном шкафу. При отпуске поливают сметаной, соусом молочным или сметанным. Соус можно подать отдельно.

3. Прочитайте текст. Випишіть іменники II відміни чоловічого роду твердої групи, визначте їхнє закінчення в родовому відмінку (-а (-я) чи -у (-ю)).

Органолептичні показники відіграють вирішальну роль у виборі продукції покупцем. Вони можуть відповідати вимогам споживачів, що склалися, або змінюватися з урахуванням появи нових рецептур. Обов'язковою умовою успішної реалізації кулінарної продукції є задоволення смаків споживачів. Тому виробник продукції зобов'язаний контролювати ці показники.

Такі органолептичні показники, як зовнішній вигляд, форма, колір, прозорість оцінюються за допомогою органів зору; консистенція, щільність, еластичність оцінюються за допомогою дотику (натискання); запах, аромат – за допомогою органів нюху.

Тестові завдання

I. У якому рядку всі спільнокореневі слова – іменники?

1. Два, двійка, двоє, двоїтися, подвійний.
2. Овоч, овочерізка, овочесховище, овочівник, овочівництво.
3. Свіжий, свіжо, свіжість, свіжина, свіженький.
4. Льодина, льодинка, льодистий, льодовий, льодок.
5. Комп'ютер, комп'ютерний, комп'ютеризований, комп'ютеризувати.

II. З'ясуйте, у якому рядку всі іменники – конкретні назви.

1. Віра, книга, корова, кава, рішення.
2. Вівця, лід, записник, палац, вівчар.
3. Телефон, людина, квітка, телефонізація, людство.

4. Картина, дерево, взуття, зошит, милість.
5. Чарівник, маг, чаклун, чародій, чари.

III. У якому рядку всі іменники є збірними назвами?

1. Діти, люди, комахи, учні, гілки.
2. Дітвора, гілля, комашня, учнівство, людство.
3. Квасолиння, срібло, бджоли, студенти, школярі.
4. Педагоги, радість, любов, хати, молодь.
5. Листя, каміння, птаство, канікули, птахи.

IV. У якому рядку всі іменники належать до назв неістот?

1. Птах, листя, дерева, вітер, товариш.
2. Книга, хата, ніж, одяг, осінь.
3. Дош, небо, ягоди, батько, мати.
4. Яблука, груші, сливи, вишні, садівник.
5. Праця, працівник, учитель, учень, учениця.

V. У якому рядку всі іменники мають форму тільки однини?

1. Вишня, сорочка, вишиванка, полонина, долина.
2. Ліс, ріка, озеро, море, болото.
3. Зірка, загадка, хустка, сторінка, тополя.
4. Комашня, бетон, цукор, волосся, гілля.
5. Слива, липа, стаття, газета, телевізор.

VI. У якому рядку всі іменники мають форму тільки множини?

1. Лінощі, веселощі, мудрощі, заздрощі, жнива.
2. Думки, сестри, сім'ї, розмови, двері.
3. Альпи, вулиці, байки, бурі, гори.
4. Вишні, лелеки, долоні, пісні, Суми.
5. Чернівці, міста, долини, джерела, ріки.

VII. Вкажіть, у якому рядку не всі іменники мають форми і однини, і множини.

1. Гори, річки, ходіння, Харків, озера.
2. Дитина, гілка, комаха, будинок, слово.
3. Книга, читач, пісня, вірш, викладач.

4. Край, район, серце, козак, гребля.
5. Садочок, черешня, дерево, поле, море.

VIII. З'ясуйте, у якому рядку всі іменники не розрізняються за родами.

1. Лінії, витрати, ложки, квіти, джинси.
2. Карпати, танці, заздрощі, оглядини, традиції.
3. Краї, береги, обличчя, кущі, барви.
4. Дріжджі, канікули, ковзани, штани, сани.
5. Очі, чоботи, пригоди, примхи, волошки.

IX. У якому рядку подано іменники тільки жіночого роду?

1. Соло, рагу, шасі, депо, таксі.
2. Канікули, Суми, Чернівці, стіл, друг.
3. Степ, кір, Сибір, біль, шимпанзе.
4. Місіс, мадам, леді, путь, Беатріче.
5. Куниця, сорока, гусінь, білуга, поні.

X. Виберіть рядок, у якому дібрано іменники тільки чоловічого роду.

1. Сибір, тюль, рояль, таріль, радість.
2. Вік, синтаксис, вітер, ніч, пісок.
3. Біль, кір, насип, степ, плющ.
4. Поверх, коридор, ніж, цвіль, путь.
5. Честь, грам, рій, плащ, сміливість.

XI. Виберіть рядок, у якому є іменники тільки спільного роду.

1. Вода, горошина, біганина, студентка, гуляка.
2. Собака, долина, дівчина, жирафа, староста.
3. Українка, волошка, черепаха, вежа, селянка.
4. Базіка, нероба, каліка, гультіпака, добряга.
5. Роботяга, вила, горобина, жнива, окуляри.

XII. З'ясуйте, у якому рядку всі іменники не належать до жодної відміни.

1. Баяністи, Альпи, труси, берети, звірі.
2. Очі, хмари, віки, вікна, висновки.
3. Штани, окуляри, мемуари, канікули, Чернівці.
4. Сани, ворота, сни, орли, двійки.
5. Джинси, черевики, Тбілісі, лижі, коні.

XIII. У якому рядку не всі іменники належать до I відміни твердої групи?

1. Білка, липа, шапка, Микола, собака.
2. Сторінка, біржа, загадка, молитва, тиша.
3. Доброта, віра, малина, Микита, дума.
4. Вишивка, бійка, блузка, хустка, обручка.
5. Помилка, бригада, береза, повага, лопата.

XIV. Виберіть рядок іменників I відміни, в яких у давальному і місцевому відмінках однини приголосні *з, к, х* чергуються.

1. Поверх, дах, бідолаха, бляха, злука.
2. Брага, сваха, вимога, мішечок, пісок.
3. Рига, папуга, собака, круг, плуг.
4. Нога, рука, муха, тривога, хустка.
5. Хвалько, сік, зазнайко, загадка, змога.

XV. Виберіть рядок, у якому всі іменники в родовому відмінку залежно від значення можуть мати закінчення *-а (-я) або -у (-ю)*.

1. Апарат, листопад, пояс, топаз, Кабул.
2. Папір, клуб, нефрит, орган, алюміній.
3. Алжир, діамант, тик, механізм, конвоїр.
4. Володар, замок, узвар, радар, камінь.
5. Аметист, чавун, сік, ліс, лісок.

XVI. Виберіть рядок, у якому всі іменники II відміни у родовому відмінку однини мають закінчення *-у (-ю)*.

1. Вік, Лондон, стіл, тиждень, учень.
2. Мед, інститут, вітер, розум, сміх.
3. Гараж, жаль, камінь, Ужгород, рік.
4. Олівець, квадрат, штаб, театр, характер.
5. Зошит, ключ, інститут, парник, коридор.

XVII. Виберіть рядок, у якому всі іменники належать до III відміни.

1. Ягня, плем'я, курча, орленя, ім'я.
2. Честь, сталь, обрій, учитель, стілець.

3. Тополя, вишивка, хустка, відвага, солома.
4. Спів, хліб, золото, клен, лист.
5. Велич, грубість, сухість, мати, тінь.

XVIII. З'ясуйте, у якому рядку всі іменники належать до IV відміни.

1. Ім'я, лоша, каченя, горобеня, горобенятко.
2. Ведмежа, оленя, коліща, вінчання, левеня.
3. Тім'я, вим'я, тигреня, дівча, плем'я.
4. Голубеня, сім'я, вовченя, знання, круча.
5. Порося, свиня, теля, дівчина, пташенятко.

ПРИКМЕТНИК

Прикметником називається повнозначна частина мови, що охоплює слова зі значенням ознаки предмета. За значенням прикметники поділяються на якісні (*кислий*), відносні (*м'ясний, ресторанний*), присвійні (*кухарів, воловий, коров'ячий*) й присвійно-відносні (*кухарський, заячий*).

Відмінкові закінчення й типи відмінювання прикметників уніфіковані:

- 1) тип повних прикметників:
 - а) тверда група;
 - б) м'яка група;
- 2) тип присвійних прикметників;
- 3) складні прикметники з другим компонентом *-лиций* (мішаний тип).

ЗРАЗКИ ВІДМІНЮВАННЯ

Відмінювання повних прикметників. Тверда група

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	м'ясний	м'ясна	м'ясне	м'ясні
Р.	м'ясного	м'ясної	м'ясного	м'ясних
Д.	м'ясному	м'ясній	м'ясному	м'ясним
З.	м'ясний	м'ясну	м'ясне	м'ясні (м'ясних)

	(м'ясного)		(м'ясного)	
О.	м'ясним	м'ясною	м'ясним	м'ясними
М.	(на) м'ясному (м'яснім)	(на) м'ясній	(на) м'ясному (м'яснім)	(на) м'ясних

Відмінювання повних прикметників. М'яка група

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	синій	синя	сине	сині
Р.	синього	синю	синього	синіх
Д.	синьому	синій	синьому	синім
З.	синій (синього)	синю	сине (синього)	сині (синіх)
О.	синім	синьою	синім	синіми
М.	(на) синьому (синім)	(на) синій	(на) синьому (синім)	(на) синіх

Відмінювання повних прикметників. М'яка група

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	довгошій	довгошия	довгошиє	довгошиї
Р.	довгошийого	довгошийої	довгошийого	довгошиїх
Д.	довгошийому	довгошиїй	довгошийому	довгошиїм
З.	довгошийого	довгошию	довгошийого	довгошиїх (довгошиї)
О.	довгошиїм	довгошиєюю	довгошиїм	довгошиєюю

М.	(на) довгошийому (довгошиїм)	(на) довгошиїй	(на) довгошийому (довгошиїм)	(на) довгошиїх
----	------------------------------------	-------------------	------------------------------------	----------------

Відмінювання присвійних прикметників із суфіксом –ів

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	дядьків	дядькова	дядькове	дядькові
Р.	дядькового	дядькової	дядькового	дядькових
Д.	дядьковому	дядьковій	дядьковому	дядьковим
З.	дядьків (дядькового)	дядькову	дядьків (дядькового)	дядькових (дядькові)
О.	дядьковим	дядьковою	дядьковим	дядьковим
М.	(на) дядьковому (дядьковім)	(на) дядьковій	(на) дядьковому (дядьковім)	(на) дядькових

Відмінювання присвійних прикметників із суфіксом -ин (-ін)

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	Миколин	Миколина	Миколине	Миколині
Р.	Миколиного	Миколиної	Миколиного	Миколиних
Д.	Миколиному	Миколиній	Миколиному	Миколиним
З.	Миколин (Миколиного)	Миколину	Миколине (Миколиного)	Миколині
О.	Миколиним	Миколиною	Миколиним	Миколиними

М.	(на) Миколиному (Миколинім)	(на) Миколиній	(на) Миколиному (Миколинім)	(на) Миколиних
----	-----------------------------------	-------------------	-----------------------------------	-------------------

Примітка:

Прикметники із суфіксами *-ськ-*, *-івськ-*, *-н-*, *-ач-*, що переважно означають відносну присвійність, відмінюються в однині й множині як звичайні відносні прикметники.

Відмінювання прикметників мішаного типу (з другим компонентом *–лиций*)

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	білолиций	білолиця	білолице	білолиці
Р.	білолицього	білолицьої	білолицього	білолицих
Д.	білолицьому	білолицій	білолицьому	білолицим
З.	білолицього	білолицю	білолицього	білолицих
О.	білолицим	білолицьою	білолицим	білолицими
М.	(на) білолицьому (білолицім)	(на) білолицій	(на) білолицьому (білолицім)	(на) білолицих

Утворення ступенів порівняння якісних прикметників

Існують два ступені порівняння прикметників: вищий і найвищий, які утворюються в українській мові двома шляхами:

- а) синтетичним (вищого ступеня – за допомогою суфіксів *–ш*, *–иш*, та найвищого ступеня – за допомогою префікса *най-*, що приєднується до вищого ступеня);
- б) аналітичним (вищого ступеня – за допомогою слів *більш*, *менш*; найвищого ступеня – за допомогою слів *найбільш*, *найменш* і звичайної форми якісного прикметника).

Для посилення ознаки при формах найвищого ступеня до прикметників приєднуються частки *що* і *як*: *щонайбільший*, *якнайменший*.

Синтетична форма

Початкова форма	Вищий ступінь	Найвищий ступінь
смачний	смачніший	найсмачніший
запашний	запашніший	найзапашніший
духмянний	духмяніший	найдухмяніший
густий	густіший	найгустіший
вужкий	вужчий	найвужчий
товстий	товщій	найтовщій

Аналітична форма

Початкова форма	Вищий ступінь	Найвищий ступінь
смачний	більш смачний	найбільш смачний
запашний	більш запашний	найбільш запашний
духмянний	більш духмянний	найбільш духмянний
густий	більш густий	найбільш густий
вужкий	більш вужкий	найбільш вужкий
товстий	більш товстий	найбільш товстий

Вправи

1. Перекладіть текст. Знайдіть у ньому прикметники. Прикметники якої групи переважають в тексті?

Кисели

Кисели приготавливают из свежих и сушеных плодов и ягод, соков и сиропов плодовых и ягодных натуральных, пюре плодовых и ягодных, молока и других продуктов.

В зависимости от количества введенного крахмала различают кисели густые, средней густоты и полужидкие (жидкие).

Для киселей плодово-ягодных следует использовать крахмал картофельный, для киселей молочных – крахмал кукурузный (маисовый).

Густые и средней густоты кисели отпускают в качестве самостоятельных блюд.

Густые кисели сразу же после приготовления разливают в смоченные водой и посыпанные сахаром формы или на противни и охлаждают. При отпуске выкладывают в вазочку или креманку и поливают сиропом, или подают холодное кипяченое молоко, или сливки.

Кисель средней густоты охлаждают, при отпуске разливают по 200 г в стаканы или вазочки по 150 г.

Кисели подают охлажденными до температуры 12-14° С.

2. Перекладіть рецепт. Знайдіть у ньому відносні й присвійно-відносні прикметники, визначте їхній рід і відмінок.

Шейка индюшиная, гусиная или утиная фаршированная

	Брутто	Нетто
Шейка индюшиная	–	150
Шейка гусиная	–	150
Шейка утиная	–	150
Говядина	109	80
или индейка	163	80
или гусь	157	80
или утка	196	80
Лук репчатый	19	16
Чеснок	1	0,8

Масса полуфабриката	–	240
Маргарин столовый	10	10
Масса готовой шейки	–	150
Соус	–	75
Выход	–	225

Обработанную кожу шеи зашивают с одного конца и начиняют рубленным мясом, заправленным мелко нарезанным луком, чесноком, солью, перцем, после чего зашивают другой конец. Фаршированную шейку жарят. При отпуске поливают соусом.

Шейку можно тушить в соусе и отпускать с соусом, в котором она тушилась.

Соусы – красный основной, красный с вином, луковый.

3. Прочитайте текст. Випишіть прикметники, визначте тип їхнього відмінювання.

Розробляючи меню важливо представляти всі групи кулінарної продукції, яка відображає потенційні можливості підприємства з урахуванням необхідного асортименту.

Принципом адаптації меню до типу харчування доцільно керуватися в підприємствах ресторанного господарства, які обслуговують певні контингенти споживачів, наприклад, відвідувачів, що мають певні релігійні переконання (кошерне харчування, індуське, мусульманське і т. ін.), відвідувачів, що мають проблеми зі здоров'ям (дієтичне харчування), дітей (дитяче харчування). Основним правилом включення страв до меню є повна відповідність рецептур і технологій типу харчування.

Принцип адаптації меню до харчових раціонів має особливе значення для підприємств, які обслуговують групи населення протягом певного періоду часу, надаючи сніданки, обіди, вечері.

Тестові завдання

- I. У якому рядку до складу всіх словосполучень входять якісні прикметники?

1. Широкий степ, далека дорога, дорога людина, гарний вчинок, велика будівля.
 2. Літній день, вечірні сутінки, морський вокзал, молочна каша, дерев'яна лава.
 3. Денне світло, пригірський район, столярна майстерня, волоський горіх, ясний день.
 4. Сердитий хлопець, весела дівчинка, зимовий ранок, каштанове волосся, вишневий садок.
 5. Сливовий пиріг, сталевий прут, найкраща відповідь, холодний душ, батьківське слово.
- II. У якому рядку до складу всіх словосполучень входять відносні прикметники?
1. Суворий клімат, сільський пейзаж, гаряча вода, маковий цвіт, зелена діброва.
 2. Глухий кут, чорні очі, запашна кáva, паперовий змії, стара груша.
 3. Золотий перстень, спортивні досягнення, олімпійський чемпіон, український прапор, морфологічний аналіз.
 4. Червоний пояс, сімейна передача, дитячий одяг, цегляний будинок, чисте повітря.
 5. Жорстокий вчинок, ясне небо, трав'яний дух, пташина пісня, м'яке крісло.
- III. Вкажіть, у якому рядку до складу всіх словосполучень входять присвійні прикметники.
1. Студентський квиток, пряма лінія, лякливий характер, виноградна лоза, добра людина.
 2. Сестрин приїзд, олов'яний солдатик, осіннє листя, солодке яблуко, гірка доля.
 3. Шевченкове слово, кобзарєва пісня, козацькі думи, історична повість, цікава розповідь.
 4. Батьківське майно, заяча лапка, високий тиск, поганий настрої, швейний цех.
 5. Оксанина відповідь, татова розмова, мамина хустка, собачий гавкіт, чаплине гніздо.
- IV. У якому рядку не всі прикметники належать до твердої групи?
1. Рідні, святі, сміливі, відповідні, сільські.
 2. Семенові, доччині, тверді, хоробрі, морські.

3. Жовті, короткі, річні, болотні, хвилясті.
4. Готові, раді, ясні, заможні, поперечні.
5. Повнолиці, достатні, західні, чисті, прозорі.

V. З'ясуйте, у якому рядку всі прикметники належать до м'якої групи.

1. Повні, готові, зелені, дрібні, здорові.
2. Верхні, середні, зелені, безкраї, Маріїні.
3. Авангардні, братові, богатирські, ближні, умовні.
4. Радісні, бадьорі, веселі, запашні, житні.
5. Середні, художні, вчорашні, колишні, торішні.

VI. Виберіть рядок, у якому в усіх прикметниках проста форма вищого ступеня порівняння твориться за допомогою суфікса *-и-*.

1. Солодкий, швидкий, легкий, дешевий, рідкий.
2. Короткий, довгий, модний, широкий, мудрий.
3. Чорний, солоний, гіркий, дотепний, багатий.
4. Сухий, вологий, жаркий, прохолодний, лагідний.
5. Злий, поганий, хитрий, підступний, кумедний.

VII. У якому рядку допущено помилку при творенні вищого ступеня порівняння прикметників?

1. Більш влучний, вужчий, менш приємний, тепліший, менш вдалий.
2. Менш старанний, переконливіший, нижчий, важчий, більш здібний.
3. Більш відомий, веселіший, здоровіший, більш переконливий, дотепніший.
4. Гірший, кривіший, менш вживаний, більш кістлявий, більш сумлінний.
5. Більш ефективний, більш вимогливіший, дорожчий, мудріший, менш упертий.

VIII. У якому рядку допущено помилку в правописі присвійних прикметників?

1. Маріїн, доччин, доньчин, Софіїн, Валин.
2. Танин, Тетянин, Олин, Ольжин, тітчин.
3. Ірин, Парасчин, нянин, Галин, няньчин.
4. Онисьчин, Мелацин, Миколин, свашин, Колин.
5. Юльчин, Толин, Гальчин, Юлін, Лесин.

IX. У якому рядку всі прикметники вжито у формі ступенів порівняння?

1. Менший, найвищий, щонайважчий, кращий від усіх, м'якенький.
2. Новенький, білуватий, мовчазніший, більш детальний, щонайсолодший.
3. Ліпший, якнайглибший, найменш вдалий, більш прогресивний, яскравіший від усіх.
4. Більш модний, жирнючий, предовгий, найменш впевнений, відважніший.
5. Багатший, задовгий, дуже повільний, помітніший, кисліший за усе.
6. Солонуватий, кислотний, кисліший, кислий, духмяний, найсолоніший,

X. З'ясуйте, у якому рядку наведено тільки ті прикметники, від яких неможливо утворити ступенів порівняння.

1. Лагідний, стійкий, грандіозний, величний, мовчазний.
2. Босий, оранжевий, злющий, премудрий, порожній.
3. Лисий, чалий, надпотужний, біленький, вразливий.
4. Голий, фіолетовий, вороний, замалий, запопадливий.
5. Мертвий, бордовий, малуватий, відважний, бережливий.

XI. У якому рядку допущено помилку при творенні вищого ступеня порівняння прикметників?

1. Більш влучний, вужчий, менш приємний, тепліший, менш вдалий.
2. Менш старанний, переконливіший, нижчий, важчий, більш здібний.
3. Більш відомий, веселіший, здоровіший, більш переконливий, дотепніший.
4. Гірший, кривіший, менш вживаний, більш кістлявий, більш сумлінний.
5. Більш ефективний, більш вимогливіший, дорожчий, мудріший, менш впертий.
6. Гарячіший, смаковитіший, солодший, більш пряний, менш крихкий.

ЧИСЛІВНИК

Числівник – це повнозначна частина мови, до складу якої входять слова, що означають число, кількість предметів і їхній порядок при лічбі.

Усі числівники за значенням та структурно-граматичними властивостями поділяють на такі групи:

- 1) означено-кількісні:

- а) власне кількісні,
- б) збірні,
- в) дробові;
- 2) неозначено-кількісні;
- 3) порядкові.

Відмінювання власне кількісних числівників

Відмінювання числівника *один*:

	Однина			Множина
	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	
Н.	один	одна	одно (одне)	одні
Р.	одного	однієї (одної)	одного	одних
Д.	одному	одній	одному	одним
З.	один (одного)	одну	одно (одне)	одні і одних
О.	одним	однією (одною)	одним	одними
М.	(на) одному	(на) одній	(на) одному	(на) одних
	(на) одним		(на) одним	

Відмінювання власне кількісних числівників

Відмінювання числівників *два, обидва, три, чотири*:

Н.	два і дві	обидва	три	чотири
Р.	двох	обох	трьох	чотирьох
Д.	двом	обом	трьом	чотирьом
З.	як Н. або Р			

О.	двома	обома	трьома	чотирма
М.	(на) двох	(на) обох	(на) трьох	(на) чотирьох

Зразок відмінювання кількісних числівників 5-20, 30:

Н.	п'ять, п'ятеро	сім, семеро	вісім, восьмеро
Р.	п'яти, п'ятьох	семи, сімох	восьми, вісьмох
Д.	п'яти, п'ятьом	семи, сімом	восьми, вісьмом
З.	п'ять, п'ятьох	сім, сімох	вісім, вісьмох
О.	п'ятьма, п'ятьома	сьома, сімома	вісьма, вісьмома
М.	(на) п'яти, п'ятьох	(на) семи, сімох	(на) восьми, вісьмох

Н.	одинадцять, одинадцятро	двадцять, двадцятро
Р.	одинадцяти, одинадцятьох	двадцяти, двадцятьох
Д.	одинадцяти, одинадцятьом	двадцяти, двадцятьом
З.	одинадцять, одинадцятьох	двадцять, двадцятьох
О.	одинадцятьма, одинадцятьома	двадцятьма, двадцятьома
М.	(на) одинадцяти, одинадцятьох	(на) двадцяти, двадцятьох

Зразок відмінювання кількісних числівників 50, 60, 70:

Н.	п'ятдесят	сімдесят
Р.	п'ятдесяти, п'ятдесятьох	сімдесяти, сімдесятьох
Д.	п'ятдесяти, п'ятдесятьом	сімдесяти, сімдесятьом

З.	п'ятдесят, п'ятдесятьох	сімдесят, сімдесятьох
О.	п'ятдесятяма, п'ятдесятьома	сімдесятяма, сімдесятьома
М.	(на) п'ятдесяти, п'ятдесятьох	(на) сімдесяти, сімдесятьох

Відмінювання кількісних числівників 40, 90, 100:

Н., З.	сорок	дев'яносто	сто
Р., Д., О., М.	сорока	дев'яноста	ста

Відмінювання кількісних числівників 200-900:

Н.	двісті	триста	чотириста
Р.	двохсот	трьохсот	чотирьохсот
Д.	двомстам	трьомстам	чотирьомстам
З.	двісті, двохсот	триста, трьохсот	чотириста, чотирьохсот
О.	двомастами	трьомастами	чотирмастами
М.	(на) двохстах	(на) трьохстах	(на) чотирьохстах

Н.	п'ятсот	дев'ятсот
Р.	п'ятисот	дев'ятисот
Д.	п'ятистам, п'ятьомстам	дев'ятистам
З.	п'ятсот	дев'ятсот
О.	п'ятьмастами, п'ятьомастами	дев'ятьмастами, дев'ятьомастами

М.	(на) п'ятистах	(на) дев'ятистах
----	----------------	------------------

Числівники *нуль, тисяча, мільйон, мільярд* відмінюються як іменники І відміни.

Відмінювання дробових числівників:

Н.	дві третіх	п'ять сьомих
Р.	двох третіх	п'яти сьомих
Д.	двом третім	п'яти сьомим
З.	дві третіх	п'ять сьомих
О.	двома третіми	п'ятьма (п'ятьома) сьомими
М.	(на) двох третіх	(на) п'яти сьомих

Відмінювання збірних числівників

Н.	двоє	троє	четверо	дванадцятєро
Р.	двох	трьох	чотирьох	дванадцятьох
Д.	двом	трьом	чотирьом	дванадцятьом
З.	двох, двоє	трьох, троє	чотирьох, чотири	дванадцятьох
О.	двом	трьом	чотирьом	дванадцятьма, дванадцятьома
М.	(на) двох	(на) трьох	(на) чотирьох	(на) дванадцятьох

Неозначено-кількісні числівники відмінюються як звичайні власне кількісні числівники: *багато* – як *чотири*; *скільки, кілька, стільки, декілька* – як *два*; *кільканадцять* – як *п'ять*. Числівники *нів, мало, немало, чимало* не відмінюються.

Порядкові числівники відмінюються як прикметники твердої групи. Числівник *третій* відмінюється як прикметник *синій*. У порядкових складених числівниках відмінюється лише останнє слово, наприклад, *тридцять п'ятого*.

Примітки:

При числівниках *2, 3, 4* (а також при складних числівниках, що закінчуються на *2, 3, 4*) іменники вживаються в називному відмінку множини: *два сини, три товариші, чотири дочки, два відра*. Числівники, починаючи з *5*, у називному та знахідному відмінках утворюють словосполучення з іменниками у формі родового відмінка: *п'ять синів, шість вікон, сім відсотків*. Дробові числівники керують іменниками в формі родового відмінка однини: *одна шоста відсотка, три четвертих кілограма*.

У знахідному відмінку числівники від *5* до *10* мають форму або називного відмінка, або форму родового відмінка, залежно від іменника, з яким вони сполучаються: якщо цей іменник означає істоту, то числівник матиме форму родового відмінка (побачив *п'ятьох* товаришів), якщо ж неістоту, то називного (побачив *п'ять* столів).

Якщо числівники *50, 60, 70, 80* входять до складу складних іменників або прикметників, то при відмінюванні таких слів перша частина не змінюється: святкувати *сімдесятиріччя*, привітати з *шістдесятиліттям*.

Числівники на позначення часу

Числівники	Котра година?	Чекатиму на тебе...
7-00	<i>Сьома година</i>	<i>...о сьомій годині</i>
9-15	<i>Дев'ята година п'ятнадцять хвилин Чверть на десяту П'ятнадцять хвилин по дев'ятій</i>	<i>...о дев'ятій годині п'ятнадцять хвилин ... о чверть на десяту ...о п'ятнадцятій хвилині по дев'ятій</i>
5-30	<i>Пів на шосту П'ята година тридцять хвилин</i>	<i>...о пів на шосту ...о п'ятій годині тридцять хвилин</i>

8-45	<i>За чверть дев'ята</i> <i>За п'ятнадцять хвилин дев'ята</i> <i>Восьма година сорок п'ять хвилин</i>	<i>...за чверть до дев'ятої</i> <i>...за п'ятнадцять хвилин до дев'ятої</i> <i>... о восьмій годині сорок п'ять хвилин</i>
9-50	<i>Дев'ята година п'ятдесят хвилин</i> <i>За десять хвилин десята</i>	<i>...о дев'ятій годині п'ятдесят хвилин</i> <i>...за десять хвилин до десятої</i>

Вправи

1. Перекладіть рецепт. Випишіть з тексту кількісні числівники, запишіть їх словами в орудному відмінку.

Шашлык из говядины

	Брутто	Нетто
Говядина	216	159
Шпик	41	39
Жир животный топленый пищевой	11	11
Масса жареной говядины	–	100
Масса жареного шпика	–	35
Лук, жареный во фритюре	–	25
Гарнир	–	150
Соус "Южный"	15	15

Выход	–	325
-------	---	-----

Кусочки мяса одинаковой формы массой по 40 г посыпают солью и перцем и накалывают на шпажку вперемежку с кусочками шпика, вдвое меньшей толщины. Первый и последний кусочки должны быть мясными. Подготовленный шашлык жарят на сковородке с небольшим количеством жира. Можно жарить и на углях, но в этом случае жир животный топленый пищевой не используется.

При отпуске на припущенный рис кладут шашлык (шпажку вынимают так, чтобы форма шашлыка сохранилась), сверху укладывают кольца жареного во фритюре лука.

2. Запишіть арифметичні дії словами:

$18 + 8 = 26$

$56 + 33 = 89$

$238 + 51 = 289$

$43 - 8 = 35$

$9 \times 9 = 81$

$64 : 8 = 8$

$15 - 9 = 6$

$21 : 7 = 3$

$90 - 30 = 60$

Зразок:

- а) до трьох додати дев'ятнадцять дорівнює двадцять один
- б) від шести відняти чотири дорівнює два;
- в) шістнадцять поділити на чотири дорівнює чотири;
- г) п'ять помножити на п'ять дорівнює двадцять п'ять.

3. Поставте числівники 80, 58, 16, 22, 769, 341 у форму орудного відмінка й придумайте з ними речення.

**4. Придумайте речення з числівниками на позначення часу:
18-30, 21-15, 22-45, 13-20, 16-25, 14-00.**

5. Перекладіть текст. Числівники запишіть словами.

Традиционная технология приготовления желе с пропорцией сока и сахара 40:60 предусматривает внесение также желатина и лимонной кислоты. Она и легла в основу разработки опытных рецептов, в которых были выбраны следующие соотношения сока и сахара 40:60; 42:58; 44:56, 46:54, однако без дополнительного введения студнеобразователей и органических кислот. При

этом интерес представляло уменьшение количества вносимого сахара, предусмотренного традиционной рецептурой, с целью получения менее калорийного продукта.

Полученные образцы оценивались по органолептическим показателям: внешний вид, цвет, вкус, запах, консистенция по разработанной 5-ти бальной эталонной шкале. Результаты органолептической оценки показали, что все образцы имели красивый цвет и приятный аромат, свойственные натуральному сырью. Однако, после варки желе в пропорциях сока и сахара 44:56, 46:54 получались продукты неудовлетворительного качества из-за кислого вкуса и слабой консистенции.

Тестові завдання

I. У якому рядку всі слова – числівники?

1. Обидва, семеро, вісімдесят шість, одна третя, потроїти.
2. Три, тринадцятий, трійка, тридцять п'ять, одна ціла і сім десятих.
3. П'ять, двадцять третій, тридцятєро, вдвоє, півтора.
4. Двоє, двадцятий, двадцятитисячний, нуль, півтора.
5. Сто сорок один, восьмисотий, троє, стодвадцятиметровий, трьохмільйонний.

II. У якому рядку всі числівники є кількісними?

1. Перший, третій, п'ятий, сьомий, дев'ятий.
2. Десять, одна десята, десятеро, сорок один, сто двадцять.
3. Одинадцятий, тринадцятий, п'ятнадцятий, сімнадцятий, дев'ятнадцятий.
4. Тридцять перший, сороковий, п'ятдесят четвертий, двадцять восьмий, тридцятий.
5. Двохсотий, трьохсотий, трьохтисячний, п'ятимільярдний, чотирьохсотий.

III. У якому рядку всі числівники – дробові?

1. Три восьмих, одна друга, дві п'ятих, одна ціла і сім десятих, чверть.
2. Три четвертих, дві цілих і три восьмих, дев'ять десятих, п'ять третіх, половина.
3. Півтора, дві третіх, п'ять дев'ятих, одна ціла і сім восьмих, півтора.
4. Одна друга, дві сьомих, три четвертих, чотири п'ятих, кільканадцять.
5. Одна четверта, дві п'ятих, три шостих, чотири дев'ятих, п'ятеро.

IV. Зазначте, який порядковий числівник відмінюється, як прикметник м'якої групи.

1. Другий.
2. Восьмий.
3. Четвертий.
4. П'ятий.
5. Третій.

V. Вкажіть, у якому рядку всі числівники належать до порядкових.

1. Двоє, троє, четверо, п'ятеро, десятеро.
2. Одна десята, п'ятдесят, п'ятсот, дев'ять, шістдесят сім.
3. Другий, сорок третій, дев'яностий, двісті тридцять сьомий, шостий.
4. Десять, двадцять, тридцять, сорок, сімдесят.
5. Чотирнадцять, п'ятнадцять, дев'ятнадцять, триста двадцять, сто.

VI. Як відмінюється кількісний складений числівник?

1. Як іменник.
2. Як прикметник.
3. Перше слово відмінюється як кількісний числівник, інші – як порядкові.
4. Відмінюється тільки останнє слово.
5. Відмінюється кожне слово.

VII. У якому рядку всі кількісні числівники – збірні?

1. Два, три, чотири, п'ять, десять.
2. Двоє, троє, четверо, п'ятеро, десятеро.
3. Дванадцять, тринадцять, чотирнадцять, п'ятнадцять, вісімнадцять.
4. Двадцять, тридцять, сорок, п'ятдесят, шістдесят.

VIII. Як відмінюються числівники сорок, дев'яносто, сто?

1. У всіх непрямих відмінках, крім знахідного, мають закінчення -а.
2. У всіх непрямих відмінках мають закінчення -а.
3. У всіх непрямих відмінках мають закінчення -и.
4. У всіх непрямих відмінках мають закінчення -е.
5. У всіх непрямих відмінках мають різні закінчення.

IX. У якому рядку всі числівники належать до незмінних?

1. Півтора, півтора, мало, двійко, трійко.
2. Чимало, четвірко, обидва, четверо, кілька.
3. Декілька, кільканадцять, шестеро, двоє, сто.
4. Мільйон, мільярд, нуль, тисяча, один.
5. Немало, багато, небагато, скільки, ніскільки.

X. З'ясуйте, у якому рядку неправильно поєднано числівники з іменниками.

1. Одна сьома кілограма, сімнадцять грамів, тридцять чотири кілометри, двадцятий сантиметр, п'ятсот тонн.
2. Півтора доби, семеро рядів, одна ціла і одна третя метри, двоє разів, дев'ятеро сестер.
3. Тридцять три сестри, двадцять два зошити, обидві жінки, два товариші, двадцяттеро гравців.
4. Дві третіх сторінки, перші заморозки, сім картоплин, троє поросят, обидві подруги.

ЗАЙМЕННИК

Займенник – змінна самостійна частина мови, яка вказує на предмети, ознаки й кількість, але не називає і не означає їхнього змісту.

Займенники поділяються на такі розряди:

- а) особові,
- б) зворотні,
- в) присвійні,
- г) вказівні,
- д) питально-відносні,
- е) означальні,
- є) заперечні,
- ж) неозначені.

Відмінювання особових займенників *ти, він, вона, воно, вони, ми, ви*

	Однина	Множина
--	--------	---------

Н.	я	ти	ми	ви
Р.	мене	тебе	нас	вас
Д.	мені	тобі	нам	вам
З.	мене	тебе	нас	вас
О.	мною	тобою	нами	вами
М.	(при) мені	(при) тобі	(при) нас	(при) вас

	Однина			Множина
Н.	він	вона	воно	вони
Р.	його, (у) нього	її, (у) неї	його, (у) нього	їх, (у) них
Д.	йому	їй	йому	їм
З.	його	її	його	їх
О.	ним	нею	ним	ними
М.	(при) ньому, (при) нім	(при) ній	(при) ньому, (при) нім	(при) них

Відмінювання зворотного займенника *себе*

Н. –	Д. собі	О. собою
Р. себе	З. себе	М. (при) собі

ЗРАЗКИ ВІДМІНЮВАННЯ

Відмінювання присвійних займенників

мій, твій, свій, наш, ваш, їхній

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	мій	моя	моє	мої
Р.	мого	моєї	мого	моїх
Д.	моєму	моїй	моєму	моїм
З.	мій, мого	мою	мій, мого	моїх, мої
О.	моїм	моєю	моїм	моїми
М.	(на) моєму, моїм	(на) моїй	(на) моєму, моїм	(на) моїх

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	наш	наша	наше	наші
Р.	нашого	нашої	нашого	наших
Д.	нашому	нашій	нашому	нашим
З.	наш, нашого	нашу	наш, нашого	наші, наших
О.	нашим	нашою	нашим	нашими
М.	(на) нашому, нашим	(на) нашій	(на) нашому, нашим	(на) наших

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина

Н.	їхній	їхня	їхнє	їхні
Р.	їхнього	їхньої	їхнього	їхніх
Д.	їхньому	їхній	їхньому	їхнім
З.	їхній, їхнього	їхню	їхній, їхнього	їхні, їхніх
О.	їхнім	їхньою	їхнім	їхніми
М.	(на) їхньому, їхнім	(на) їхній	(на) їхньому, їхнім	(на) їхніх

Належність до третьої особи виражається за допомогою форм родового відмінка особових займенників *його, її, їх*.

Відмінювання присвійного займенника *той (той)*

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	той	та	те	ті
Р.	того	тієї, тої	того	тих
Д.	тому	тій	тому	тим
З.	той, того	ту	той, того	ті, тих
О.	тим	тією	тим	тими
М.	(на) тому, тім	(на) тій	(на) тому, тім	(на) тих

Відмінювання присвійного займенника *цей (оцей)*

	Чоловічий	Жіночий	Середній	Множина
--	-----------	---------	----------	---------

	рід	рід	рід	
Н.	цей	ця	це	ці
Р.	цього	цієї	цього	цих
Д.	цьому	цїй	цьому	цим
З.	цей, цього	цю	цей, цього	ці. цих
О.	цим	цією	цим	цими
М.	(на) цьому, цім	(на) нашій	(на) цьому, цім	(на) цих

Відмінювання присвійного займенника *такий (отакій)*

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	такий	така	таке	такі
Р.	такого	такої	такого	таких
Д.	такому	такій	такому	таким
З.	такий, такого	таку	такий, такого	такі. таких
О.	таким	такою	таким	такими
М.	(на) такому, такім	(на) такій	(на) такому, такім	(на) таких

Відмінювання присвійного займенника *стільки*

Н. стільки	Д. стільком	О. стількома
Р. стількох	З. стільки. стількох	М. (на) стількох

Відмінювання означальних займенників *весь, сам, жодний, самий, всякий, кожний, інший* відбувається за такими зразками:
 займенник *весь* – як окрема група,
 інші – як прикметники твердої групи.

ЗРАЗКИ ВІДМІНЮВАННЯ

Відмінювання означальних займенників *весь, сам, жодний, самий, всякий, кожний, інший*

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	весь	вся	все	всі
Р.	всього	всієї	всього	всіх
Д.	всьому	всій	всьому	всім
З.	весь, всього	всю	все	всі, всіх
О.	всім	всією	всім	всіма
М.	(на) всьому, (на) всім	(на) всій	(на) всьому, (на) всім	(на) всіх

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	всякий	всяка	всяке	всякі
Р.	всякого	всякої	всякого	всяких
Д.	всякому	всякій	всякому	всяким
З.	всякий, всякого	всяку	всяке	всякі, всяких
О.	всяким	всякою	всяким	всякими

М.	(на) всякому, (на) всякім	(на) всякій	(на) всякому	(на) всяких
----	------------------------------	-------------	--------------	-------------

ЗРАЗКИ ВІДМІНЮВАННЯ

Відмінювання питально-відносних займенників *хто, що, який, скільки, чий, котрий*

Н.	хто	що	скільки
Р.	кого	чого	скільких
Д.	кому	чому	скільким
З.	кого	що	скільки, скільких
О.	ким	чим	скількима
М.	(на) кому, (на) кім	(на) чому, (на) чім	(на) скільких

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	Множина
Н.	чий	чия	чие	чиї
Р.	чийого	чії	чийого	чиїх
Д.	чийому, чиему	чійій	чийому, чиему	чиїм
З.	чий, чийого	чию	чие	чиїх, чиї
О.	чиїм	чиейю	чиїм	чиїми
М.	(на) чийому, чиему, чиїм	(на) чійій	(на) чийому, чиему, чиїм	(на) чиїх

Займенники ***який, котрий*** відмінюються як прикметники твердої групи.

Відмінювання заперечних і неозначених займенників відбувається за тим самим зразком, за яким відмінюються займенники, від яких вони утворилися. Заперечні займенники утворилися за допомогою префікса *ні-*: *ніхто, ніщо, ні який, нічий, ніскільки*. Неозначені займенники утворилися за допомогою часток *де-, аби-, -сь* (пишуться разом) і *будь-, -небудь, хтозна-, казна-* (пишуться через дефіс): *хтось, щось, дехто, децо, абихто, абицо, будь-який, казна-який, хтозна-скільки* тощо.

Неозначені займенники *якийсь, чийсь* у формі родового й місцевого відмінків множини перед часткою *-сь* мають вставний звук [о] – *якихось, чийхось*.

Займенники *хтось, щось, чийсь* в орудному відмінку мають паралельні форми; *кимсь – кимось, чимсь – чимось, чиймсь – чиймось*.

Заперечні й неозначені займенники в формах непрямих відмінків можуть роз'єднуватися й писатися окремо: *ні з ким, аби з ким, казна для кого*.

Вправи

1. Перекладіть текст. Підкресліть займенники, визначте їхній розряд, рід, число, відмінок.

Промышленное птицеводство нашей страны способно обеспечить потребителей и переработчиков яйцами с учетом их требований к составу. Однако, к большому сожалению, в нашей стране практически отсутствует переработка яиц, разработка блюд из яиц и продуктов с их использованием. Даже продукты, традиционно изготавливаемые с использованием яиц, такие как макаронные и кондитерские изделия, производятся в настоящее время без яиц или с минимальным их использованием, от чего страдает качество самого продукта и, соответственно, его потребитель. Лишь очень незначительный процент произведенных яиц идет на производство яичного порошка. В то же время в развитых странах яиц в скорлупе реализуется меньше половины, а больше – идет на переработку. В ряде стран Европы и Америки действуют специальные программы по изучению химических и функциональных свойств обычных и модифицированных куриных яиц, их технологических, биологических, питательных и антиоксидантных параметров, в результате чего сфера использования яиц была значительно расширена. В том числе разработаны многочисленные блюда как с использованием яиц, так и непосредственно из яиц (маринованные яйца, фаршированные и пр.).

2. Поставте питання до поданих нижче речень, використовуючи займенник *чий* у потрібному роді, числі, відмінку:

Я пишаюся навчанням і доброю вдачею свого сина. Стигнуть яблука у нашому садку. Влітку прийшлося попрацювати на бабусиній садово-городній ділянці. Хочу познайомити вас із своєю подругою. На моєму підвіконні ростуть чудові квіти.

3. Розкрийте дужки, ставлячи займенники в потрібній формі:

(З, абихто) я на вулиці не знайомлюсь. Він живе (на, казна-який) поверсі. (На, хтозна-скільки) часу затягнеться моє відрадження.

4. Знайдіть у тексті займенники, визначте їхній розряд.

На сьогоднішній день в світі першочергове значення в попередженні розвитку багатьох хронічних захворювань і збільшенні тривалості життя населення має здорове, раціональне харчування. У зв'язку з цим перед фахівцями харчової промисловості стоїть важлива задача: забезпечити захисну та оздоровчу функцію харчування в цілому. Кардинальним вирішенням проблеми може стати тільки широкомасштабне збагачення продуктів, що споживаються усіма верствами населення. Такими продуктами, зокрема, є борошняні кондитерські вироби, серед яких особливе місце посідає продукція з пісочного тіста. Нами запропоновано використовувати в технологіях виробів з пісочного тіста напівфабрикат кістковий харчовий (НКХ), який містить біоорганічні сполуки кальцію і фосфору у раціональному для засвоювання організмом співвідношенні.

Тестові завдання

I. Вкажіть, у якому рядку всі слова є займенниками.

1. Жодний, відомий, гарний, всякий, гіркий.
2. Котрий, який, всякий, дивний, дикий.
3. Їхній, отой, молодий, весь, сильний.
4. Який, нічий, такий, інший, самий
5. Кожний, залізний, твій, сірий, близький.

II. У якому рядку всі займенники – неозначені?

1. Весь, цей, мій, ніхто, будь-який.
2. Той, ніщо, абищо, її, всякий.
3. Хто-небудь, будь-що, абихто, хтозна-що, казна-хто.
4. Такий, сам, ваш, будь-хто, вони.
5. Стільки, хтось, жодний, свій, дещо.

III. У якому рядку всі займенники – означальні?

1. Всякий, сам, кожний, інший, жодний.
2. Дехто, весь, той, мій, нічий.
3. Самий, цей, нікотрий, дещо, твій.
4. Такий, деякий, їхній, який, ти.
5. Хто-небудь, стільки, ваш, вона, себе.

IV. Виберіть рядок, у якому всі займенники змінюються за родами, числами, відмінками.

1. Ніхто, себе, той, самий, ти.
2. Цей, котрийсь, абичий, ніякий, той.
3. Ніскільки, воно, сам, себе, мій.
4. Стільки, абихто, ніщо, деякий, ваш.
5. Котрий, такий, хто-небудь, бозна-чий, я.

V. У якому рядку всі займенники – присвійні?

1. Я, себе, хто, ніщо, весь.
2. Що, якийсь, хто-небудь, жодний, її.
3. Який, вона, скільки, абихто, його.
4. Мій, твій, свій, наш, їхній.
5. Ваш, ти, що-небудь, чий, самий.

VI. З'ясуйте, у якому рядку всі займенники є заперечними.

1. Ніскільки, дехто, казна-хто, його, вони.
2. Ніхто, ніщо, ніякий, нічий, нікотрий.
3. Хто, що?, свій, такий, будь-хто.
4. Абиякий, будь-що, інший, ви, мій.
5. Казна-що, кожний, інший, ми, стільки.

VII. У якому рядку допущено помилки в написанні займенників?

1. Яка-небудь, дещо, кого-небудь, аби з кого, нічий.
2. Що-небудь, декотрі, будь-ким, абикому, ніхто.
3. Хтозна-що, хтозна з ким, дечиїх, аби з чим, ні з кого.
4. Кому-небудь, будь з чим, чий-небудь, абищо, деякий.
5. Аби хто, деякий, хтозна-кого, казна у чому, хтозна-що.

VIII. Вкажіть, у якому рядку всі займенники – вказівні.

1. Я, ти, себе, всякий.
2. Будь-що, жодний, їхній, нікотрий.
3. Скільки, ми, чий?, що.
4. Той, цей, такий, стільки.
5. Вона, сам, ніщо, наш.

IX. З'ясуйте, у якому рядку всі займенники – особові.

1. Ти, що, чий, цей, всякий.
2. Сам, вона, щось, їхній, нічий.
3. Який, воно, мій, такий, хтось.

X. Вкажіть, у якому рядку всі займенники пишуться разом.

1. Ні/хто, де/який, аби/що, ні/котрий, хто/сь.
2. Ні/для/кого, ні/який, де/що, хтозна/що, аби/хто.
3. Ні/скільки, ні/з/чим, де/хто, будь/що, казна/що.
4. Ні/чий, будь/який, ні/від/чого, казна/хто, будь/хто.
5. Ні/в/якому, ні/чого, де/що, хто/небудь, аби/хто.

XI. У якому рядку всі займенники вжито у формі місцевого відмінка?

1. (На) чийому, (на) чиєму, (на) чий, (по) всіх, (у) них.
2. (На) ньому, (з) ким-небудь, (у) ас, (про) всіх, (у) нашого.
3. (У) скількох, (з-під) будь-кого, (вд) всього, (з-поміж) нас, (для) вас.
4. (Над) чим, (під) ним, (заради) н«, (з) вашого, (при) цьому.
5. (На) моєму, (по) твоєму, (до) меіе, (на) себе, (в) чомусь.

XII. Вкажіть, у якому рядку всі займенники в непрямих відмінках мають іншу основу, ніж у називному відмінку однини.

1. Весь, все, вся, кожний, жодний.
2. Мій, самий, інший, чий, абичий.
3. Скільки, той, абиякий, деякий, котрийсь.
4. Ніякий, чийсь, декілька, стільки, ніскільки.
5. Я, ти, він, воно, вона.

XIII. За допомогою яких префіксів утворюються неозначені займенники, що пишуться через дефіс?

1. Пра-, су-, без-.
2. За-, по-, пре-.
3. Казна-, хтозна-, будь-.
4. Пере-, зі-, за-.
5. Ви-, від-, до-.

XIV. Виберіть рядок, у якому всі займенники належать до одного розряду.

1. Хто, що, який, чий, котрий.
2. Себе, я, хто?, мій, той.
3. Скільки, ніхто, твій, весь, дехто.
4. Ти, він, свій, ніщо, ніякий.
5. Сам, дехто, дещо, стільки, її.

XV. Виберіть рядок, у якому всі займенники після прийменників (у непрямих відмінках) уживаються з приставним н.

1. Мій, себе, твій, свій.
2. Я, ти, ви, жодний.
3. Той, цей, такий, сам.
4. Він, воно, вона, вони.
5. Хто, що, чий, весь.

ДІЄСЛОВО

Дієслово – повнозначна частина мови, що означає дію або стан як процес.

Інфінітив (або неозначена форма дієслова) – початкова, «вихідна» форма дієслова, що є найбільш загальним вираженням дії як процесу без вказівки на особу, час і спосіб (сидіти, попередити, спитати, переливати). Всі дієслова в формі інфінітива мають такі граматичні категорії:

- 1) вид: доконаний (докінчити, прочитати, заспівати, попереусувати, крикнути, сісти, стати) або недоконаний (танцювати, літати, всміхатися, покашлювати, приспівувати);
- 2) неперехідність (бігати, плакати, стрибати) або перехідність (будувати, читати, писати);
- 3) стан (мають тільки перехідні дієслова): активний (знаходити, говорити), пасивний (будуватися, оратися, митися), середньозворотний (вмиватися, боротися, хвилюватися).

Під час дієвідмінювання дієслова набувають категорії способу, часу, особи, роду, числа. Система форм словозміни дієслова може бути зображена у вигляді таблиці закінчень закритого ряду форм, що характеризується тотожністю основи. Така система називається парадигмою (в перекладі з грецької – приклад, взірєць).

Утворення парадигми дієслів написати й робити.

Дійсний спосіб

Теперішній час	
Однина	Множина
я роблю ти робиш він робить вона, воно	ми робимо ви робите вони роблять
Минулий час	
Однина	Множина
він робив, написав вона робила, написала воно робило, написало	ми, ви, робили, написали вони
Давноминулий час	
Однина	Множина
він був робив, був написав вона була робила, була написала	ми, ви вони були робили, були написали
Майбутній час (проста форма)	
Однина	Множина

я напишу ти напишеш він напише вона, воно	ми напишемо ви напишете вони напишуть
(складна форма)	
Однина	Множина
я буду робити ти будеш робити він буде робити вона, воно	ми будемо робити ви будете робити вони будуть робити
(синтетична форма)	
Однина	Множина
я робитиму ти робитимеш він, вона, воно робитиме	ми робитимемо ви робитимете вони робитимуть
Наказовий спосіб	
Однина	Множина
я ти роби, напиши він, вона, воно	ми робімо, напишімо ви робіть, напишіть вони
Умовний спосіб	
Однина	Множина
він робив би, написав би вона робила б, написала б	ми, ви робили б, написали б вони робили б, написали б

Примітка:

- 1) Дієслова недоконаного виду типу робити не утворюють простої форми майбутнього часу, а дієслова доконаного виду типу написати не утворюють форми теперішнього часу та синтетичної форми майбутнього часу.
- 2) Для правильного утворення дієслівної парадигми слід знати, до якої дієвідміни належить певне дієслово. Дієслова I дієвідміни мають в особових закінченнях голосні е (є), а в 3-й особі множини теперішнього часу -уть, -ють: пишеш, читаєш, пишете, читаєте, пишуть, читають.
- 3) Дієслова II дієвідміни мають в особових закінченнях голосний -и та -і (-ї) після голосного а в 3-й особі множини -ать, -ять: любиш, біжиш, гоїш, любимо, любите, гоїмо, біжать, люблять, гоять.
- 4) Давні дієслова бути, їсти, дати та дієслова з основою - вісти (у сучасній мові – розповісти, відповісти, доповісти) становлять специфічну групу архаїчних слів, зберегли давню систему відмінювання й не належать до I або II дієвідміни.
- 5) Дієслово бути в усіх особах однини й множини теперішнього часу має одну форму – є.

Дві основи дієслова

У системі дієслівних форм прийнято розрізняти дві дієслівні основи: основу інфінітива й основу теперішнього часу, які служать базою для творення інших дієслівних форм.

Від основи теперішнього часу утворюються форми теперішнього часу й простого майбутнього, форми наказового способу, активні дієприкметники теперішнього часу, дієприслівники недоконаного виду. Щоб виділити основу теперішнього часу, треба відкинути від форми 3-ої особи множини теперішнього часу особове закінчення: несуть - нес (уть), бажають – бажа (ють), сидять – сид (ять), лежать – леж (ать).

Від основи інфінітива утворюються форми минулого часу дієслова, форми умовного способу, дієприкметники минулого часу, дієприслівники доконаного виду. Щоб виділити основу інфінітива, треба відкинути дієслівні суфікси – ти, -ть, (-тися, -ться): бігти – біг(ти), робить – роби(ть), каламутитися – каламуди(тися), знаться – зна(ться).

Відмінності дієслівного керування в українській і російській мовах

В українській мові багато словосполучень, які відрізняються від російських паралелей дієслівним керуванням:

Укр.	Рос.
дякувати (кому?)	благодарить (кого?)
хворіти (на що?)	болеть (чем?)
привітатися (до кого?)	поздороваться (с кем?)
радіти (за кого? з чого?)	радоваться (кому? чему?)
вибачити (кому?)	извинить (кого?)
дбати (про кого?)	заботиться (о ком?)
жалкувати (за ким? за чим?)	сожалеть (о ком? о чём?)
підготуватися (до чого?)	подготовиться (к чему?)
належати (до чого?)	принадлежать (к чему?)
сміятися (з кого? з чого?)	смеяться (над кем? над чем?)
потребувати (чого?)	нуждаться (в чём?)

Специфічні особливості дієслівного керування й літературна норма в дієслівному керуванні відображені в словниках.

Вправи.

1. Перекладіть текст. Визначте спосіб, час, особу, число, вид, стан, перехідність-неперехідність дієслів. Чи є розбіжності в дієслівному керуванні в українській і російській мовах у цьому тексті.

Кремы и взбитые сливки

Кремы готовят из густых (содержащих не менее 35% жира) сливок или сметаны 36%-й жирности с добавлением яиц, молока, сахара, пюре плодового или ягодного и желатина, а также различных вкусовых и ароматических продуктов.

Охлажденные сливки взбивают в пышную густую пену, добавляют яично-молочную смесь, в которую вводят ванилин, миндаль или другие вкусовые и ароматические продукты, и подготовленный, доведенный до кипения желатин. Крем разливают в формочки или порционную посуду и охлаждают. При подаче его выкладывают в вазочки по 75, 100 и 125 г на

порцію. Подають крем с сиропами, соусами, соками и т.д. Можна готувати креми и без яично-молочної суміші.

2. Знайдіть у тексті дієслова. Утворіть просту, складну та синтетичну форми майбутнього часу визначених дієслів.

Останнім часом зросла кількість серцево-судинних захворювань, в тому числі різних форм залізодефіцитних анемії. Виникнення залізодефіцитних станів головним чином зв'язано з недостатньою забезпеченістю організму людини залізом. Згідно даним ВООЗ дефіцит заліза серед населення земної кулі досягає 60...80%. Особливо це важливо для дітей дошкільного і шкільного віку, а також жінок. Головною причиною цього становища є незбалансоване харчування. Відомо, що в борошняних виробах, молоці та молочних продуктах вміст заліза незначний. В рослинній сировині, особливо в бобових культурах, кількість заліза наближається до м'ясної сировини, однак засвоюваність їх різна, що обумовлено формою заліза.

Рослинна сировина містить залізо у вигляді неорганічних та органічних солей, а тварина – у вигляді гемового заліза, яке практично повністю використовується організмом людини. Тому важливо при складанні добового раціону враховувати вміст заліза в продуктах та його засвоюваність.

Слід відмітити, що перспективним джерелом заліза є залізовмісні добавки, які розробляються на основі крові забійних тварин, тому що вони містять гемового заліза в декілька разів більше, ніж м'ясна сировина.

Тестові завдання

I. У якому рядку всі дієслова належать до особових форм?

1. Судячи, привіз би, зліпимо, запалила, буду світити.
2. Відволікалось, помилився, похитуватись, приніс би, піднімаємось.
3. Малою, ворогують, підклеїш, розбив би, роззброїш.
4. Здивований, збрало, вечоріти, оспіваємо, збила б.
5. Танцюй, гуляймо, буду радіти, планувати, поновлений.

II. Виберіть рядок, у якому наведено дієслова тільки доконаного виду.

1. Бряжчить, бренькають, віддзеркалив, розвіяла, вирізьбити.
2. Оббити, роз'юшила, ризикнув, під'їхали, бовваніє.
3. Заверещать, виняньчили, пискнуть, віддамо, розв'язуватимуть.
4. Пролетється, вискнете, задзвенить, зашумів, примирились.
5. Гойдає, розлюбить, прогрімить, розвидняється, заколишуть.

III. У якому рядку всі дієслова минулого часу доконаного виду?

1. Хвилюються, розклав, слухаєш, несуть, захищаю.
2. Обмережимо, загориться, навіяв, бореться, горить.
3. Завантажив, шукаєш, радієш, зморитися, тягти.
4. Залило, збудував, прочитав, зрозумів, дописали.
5. Любити, закутав, наколоті, відповідати, розкидав.

IV. У якому рядку всі дієслова належать до I дієвідміни?

1. Зважити, поїхати, здивитися, згадати, залишити.
2. Дирчати, зажуритися, зорати, бродити, гуркотати.
3. Зморитися, перебороти, волочити, клекотати, нести.
4. Побачити, заклеїти, хотіти, полоти, привезти.
5. Оцінювати, тягти, схотіти, боротися, прагнути.

V. У якому рядку дібрано дієслова лише майбутнього часу?

1. Читатимеш, заспіваю, буде малювати, лити, сумую.
2. Закличуть, налякає, принесемо, буду кричати, ходжу.
3. Відвідаєш, сподіватимусь, будеш вірити, переможу, полечу.
4. Будеш танцювати, відпочинеш, рухатимусь, вкажіть, іди.
5. Складатиме, принеси, вибери, доводжу, буду грати.

VI. У якому рядку допущено помилку в правописі особових закінчень дієслів?

1. Зборють, удариш, пишеш, сиплеш, зважать.
2. Проспіваєш, схочуть, борешся, прагнеш, поїдеш.
3. Насиплють, сплять, побачиш, здивишся, згадаєш.
4. Зморешся, поборються, зажуришся, залишать, ходить.
5. Закінчиш, ореш, підсиплють, розсердишся, бродиш.

VII. У якому рядку до складу всіх дієслів входить префікс *не-*?

1. Не/доглядати, не/дивитися, не/рахувати, не/задумуватись, не/вірити.
2. Не/зчутися, не/навидіти, не/вгавати, не/волити, не/хтувати.
3. Не/зраджувати, не/притомніти, не/покоїти, не/турбуватись, не/поспішати.

4. Не/розповідати, не/спочивати, не/хвилювати, не/зраджувати, не/мучитись.
5. Не/терпіти, не/злічити, не/здогадатись, не/квапити, не/злюбити.

VIII. Вкажіть, у якому рядку всі дієслова мають граматичне значення 1-ї особи.

1. Ношу, люблю, раджу, пишу, верещи.
2. Сиджу, зроблю, недобачаємо, неславимо, неволимо.
3. Не допущу, недодивлюсь, буду терпіти, минатиму, осягнув.
4. Збагнемо, визволимо, розповім, дам, приніс би.
5. Буду бігти, припиню, зупинимся, віритиму, бігатимете.

IX. У якому рядку всі дієслова належать до однієї дієвідміни?

1. Слухати, розуміти, відчувати, платити, шити.
2. Запалити, хвилюватися, затоплювати, гріти, нити.
3. Допомогати, тримати, вити, біліти, крикнути.
4. Шуміти, дивитися, мріяти, затихати, плавати.
5. Господарювати, з'єднувати, хотіти, розповісти, ходити.

X. У якому рядку всі дієслова є одновидовими?

1. Прийти, зустрічати, хотіти, затримати, знайти.
2. Мести, випрати, гуляти, грати, сікти.
3. Гордувати, переслідувати, потребувати, поважати, стрепенутися.
4. Схаменутися, різати, жувати, стрибати, надкусити.
5. Посіяти, тупати, копнути, гукати, сивіти.

ДІЄПРИКМЕТНИК

Дієприкметник – дієслівна форма, що виражає ознаку предмета, пов'язану з дією або станом цього предмета. Подібно до прикметника має форму роду, числа й відмінка, подібно до дієслова – категорії стану, виду й часу.

Типи дієприкметників:

1) активні дієприкметники:

- а) теперішнього часу (утворюються від основи теперішнього часу за допомогою суфіксів –уч-, -юч- від дієслів I дієвідміни і –ач-, -яч-

від дієслів II дієвідміни й відповідних родових закінчень):
говорячий, сидячий, читаючий;

б) минулого часу (утворюються від основи інфінітива префіксованих неперехідних дієслів доконаного виду за допомогою суфікса –л, –і відповідних родових закінчень):
пожовтілий, опалий, посивілий, пожовклий;

2) пасивні дієприкметники минулого часу утворюються за допомогою суфіксів –н-, –ен-, –т-, –і відповідних родових закінчень: звільнений, напосний, читаний, писаний, зігрітий, вижатий, замкнутий і замкнений, повернутий і повернений, запроваджений, вражений, подарований, пущений.

Примітки:

- 1) Дієприкметники відмінюються як прикметники твердої групи.
- 2) Активні дієприкметники із суфіксами –ший, –вший в українській мові не утворюються. Поширені в російській мові дієприкметники минулого часу на –ший, –вший перекладаються на українську мову підрядним реченням:
рос. Старый, обширный, тянувшийся позади дома сад.
укр. Старий, просторий сад, що тягнувся поза будинком.

Виятки: закінчивший, здолавший, перемігший, спалахнувший.

- 3) Активні дієприкметники теперішнього часу є маловживаними й здебільшого змінюються описовими зворотами: сидячий – той, що сидить; говорячий – той, що говорить.
- 4) Пасивні дієприкметники на –мий в українській мові не утворюються. При перекладі з російської мови їм відповідають пасивні дієприкметники, утворені від інфінітивних основ на –ува-, –юва-, –ова-, –а – дієслів недоконаного виду, і є дієприкметниками минулого часу:
рос.: исполняемый, применяемый, осуществляемый;
укр.: виконуваний, застосовуваний, здійснюваний.

Вправи.

1. Утворіть активні дієприкметники минулого часу від дієслів: позеленіти, постаріти, зв'язнути, скиснути, опастися, замерзнути.

2. Складіть текст про природу з пасивними дієприкметниками, утвореними від дієслів: скосити, зв'язати, зібрати, похилити, зажуритися, прискорити, покинути, побілити.

3. Перекладіть рецепт. Визначте тип дієприкметників.

Желе мясное или рыбное

	Брутто	Нетто
Кости пищевые (говяжьи) или пищевые рыбные отходы или кожа свиная	1000	1000
Масса бульона	1000	1000
Желатин	40	40
Морковь	25	20
Лук репчатый	24	20
Петрушка (корень) или сельдерей (корень)	13	10
Уксус 9%	15	15
Яйца (белки)	3 шт.	72
Лавровый лист	0,3	0,3
Выход		1000

Варят бульон с добавлением корней. В готовый процеженный и обезжиренный бульон кладут предварительно набухший в холодной кипячёной воде желатин и размешивают до полного его растворения. Затем добавляют соль, лавровый лист, уксус и вводят половину нормы яичных белков, тщательно смешанных с пятикратным количеством холодного

бульона (оттяжка). Всѣ это размешивают, доводят до кипения, добавляють остальные белки и вновь доводят до кипения. Готовое желе процеживают.

Тестові завдання.

I. У якому рядку подано дієприкметники лише пасивного стану?

1. Зів'ялий, розквітлий, квітучий, радіючий, передплачений.
2. Сумуючий, позеленілий, пожовклий, пройдений, засклений.
3. Зафарбований, записаний, прочитаний, заспіваний, збентежений.
4. Зароблений, зляканий, співаючий, заплаканий, попереджений.
5. Закручений, сяючий, замріяний, переспілий, розмальований.

II. Виберіть рядок із дієприкметниками недоконаного виду?

1. Сумуючий, куплений, посинілий, просіяний, позолочений.
2. Руйнуючий, збудований, люблячий, печений, змолочений.
3. Третий, читаючий, ніяковіючий, шитий, відповідаючий.
4. Висвітлений, червоніючий, печений, падаючий, знервований.
5. Лежачий, сидячий, читаний, митий, знайдений.

III. У якому рядку всі слова – дієприкметники?

1. Обсаджений, притихлий, тихий, полонений, підготовлено.
2. Розкраяний, підбілений, вимитий, червоний, прив'язаний.
3. Протертий, здоровенний, замкнутий, пекучий, страшений.
4. Просіяний, порослий, сидячий, занесений, пожовклий.
5. Здійснений, нездоланий, неказаний, похилий, грізний.

IV. Виберіть рядок, у якому всі дієприкметники активного стану.

1. Згаданий, засіяний, задуманий, приписаний, радіючий.
2. Заспіваний, заляканий, зажурений, падаючий, крокуючий.
3. Сяючий, співаючий, посинілий, лежачий, працюючий.
4. Застрахований, забруднений, переляканий, стоячий, ріжучий.
5. Чаруючий, темніючий, посивілий, змарнілий, посолений.

V. У якому рядку подано дієприкметники лише доконаного виду?

1. Намальований, стертий, вирізьблений, списаний, співаючий.
2. Розбитий, зломлений, скопаний, бажаючий, намилений.

3. Лежачий, зів'ялий, вбитий, стомлений, забутий.
4. Побачений, помолоділий, пишучий, випробуваний, зрошений.
5. Спалений, зігнутий, переможений, зношений, стиснутий.

VI. Які граматичні ознаки властиві дієприкметнику?

1. Вид, час, перехідність, рід, залежність від іменника.
2. Рід, число, відмінок, вид, спосіб.
3. Вид, час, рід, число, відмінок, залежність від іменника, роль означення.
4. Відмінок, вид, час, особа, перехідність, залежність від іменника.
5. Вид, час, здатність мати залежні слова, змінюватись за родами, числами, відмінками, залежність від іменника, роль означення.

VII. У якому рядку розміщено дієслова, від кожного з яких можна утворити паралельні форми дієприкметників пасивного стану минулого часу?

1. Відчинити, моргнути, змочити, зіпсувати, зігнути.
2. Змолоти, розпороти, загорнути, збагнути, розвинути.
3. Обернути, обгорнути, відімкнути, розігнути, крикнути.
4. Увімкнути, побороти, розквітнути, свиснути, хвастнути.
5. Стягнути, зіпхнути, колоти, спалахнути, писнути.

VIII. У якому рядку при творенні всіх дієприкметників пасивного стану відбувається чергування приголосних?

1. Сіяти, врятувати, спасти, згадати, поселитися.
2. Намостити, закинути, перемастити, посадити, вивчити.
3. Передплатити, довести, повідомити, зломити, зламати.
4. Зобразити, виїздити, вирізьбити, зберегти, здобути.
5. Скосити, зносити, запросити, розчистити, образити.

IX. У якому рядку всі дієприкметники вжито у формі теперішнього часу?

1. Виконуючий, діючий, володіючий, взятий, доручений.
2. Падаючий, притихлий, складений, зібраний, пролітаючий.
3. Долаючий, ніяковіючий, темніючий, постелений, вкрадений.
4. Палаючий, чаруючий, хвилюючий, засуджений, посаджений.
5. Сумуючий, крокуючий, зеленіючий, атакуючий, перемагаючий.

X. У якому рядку всі дієприкметники пасивного стану творяться за допомогою суфікса *-ен-*?

1. Розстріляти, зшити, опитати, замріятися, освітлити.
2. Підсинити, обмолотити, змочити, заморозити, здійснити.
3. Посікти, підбатьорити, замести, осяяти, розсипати.
4. Відпиляти, зіставити, розшукати, розвалити, розвантажити.
5. Розпилити, розпекти, розділити, загартувати, розпиляти.

ДІЄПРИСЛІВНИК

Дієприслівник – невідмінювана дієслівна форма, яка виражає дію, що супроводить іншу, основну дію, і в той же час подає обставинну характеристику основної дії. Означає дію як процес, має вид, час і здатність керувати залежним іменником у непрямому відмінку.

Дієприслівники можуть утворюватися від дієслів доконаного й недоконаного виду:

1) дієприслівники недоконаного виду (їх умовно називають дієприслівниками теперішнього часу) утворюються від дієслівної основи теперішнього часу за допомогою суфіксів:

а) *-учи, -ючи* від дієслів I дієвідміни:
нес(уть) + учи – несучи,
працю(ють) + ючи – працюючи;

б) *-ачи, -ячи* від дієслів II дієвідміни:
леж(ать) + ачи – лежачи,
ход(ять) + ячи – ходячи;

2) дієприслівники доконаного виду (не цілком точно їх називають дієприслівниками минулого часу) утворюють від основи інфінітива за допомогою суфіксів:

а) *-ши*, якщо основа інфінітива закінчується на приголосний:
донес(ти) + ши – донісши,
привез(ти) + ши – привізши;

б) *-вши*, якщо основа інфінітива закінчується на голосний:
здола(ти) + вши – здолавши,

побачи(ти) + виши – побачивши.

Дієприслівники dokonаного й недоконаного виду можуть утворюватись від дієслів з афіксом – ся (-сь): хвилюючись, опам'ятавшись.

Вправи.

1. Перекладіть дієприслівники на українську мову.

Победив, шутя, взлетая, взбивая, ныряя, прислушиваясь, перемешивая, закутавшись, простясь, радуясь, сидя, смеясь, умываясь, высунувшись, читая, приглашая.

2. Перекладіть текст. Випишіть дієприслівники і зробіть їх розбір у такій послідовності: слово; частина мови; dokonаний чи недоконаний вид; яким відмінком керує.

Компоты

Компоты готовят из свежих, сушеных, консервированных и замороженных плодов и ягод, как в различных сочетаниях, так и из одного какого-либо вида.

Банки с консервированными плодами и ягодами, предназначенные для приготовления компотов, перед вскрытием тщательно промывают тёплой водой.

Для приготовления компотов из сухофруктов сушеные плоды и ягоды перебирают, удаляя посторонние примеси, тщательно промывают в тёплой воде, сменяя её несколько раз.

Для улучшения вкуса компоты из сухофруктов рекомендуется варить за 10-12 часов до их реализации, так как в результате настаивания в отвар переходят ароматические и вкусовые вещества (органические кислоты, минеральные соли, сахар), а плоды и ягоды пропитываются сахарным сиропом.

При недостаточной кислотности в компоты добавляют лимонную кислоту.

Компоты отпускают охлаждёнными до температуры 12-15°C по 150-200г на порцию.

Тестові завдання.

I. Вкажіть, у якому рядку всі слова є дієприслівниками.

1. Благаючи, ворогуючи, скошено, милуючись, покотившись.
2. Зарахувавши, зламавши, заплаканий, сумуючий, заплановано.
3. Повертаючись, розповідаючи, змальовуючи, досліджений, терти.
4. Збільшившись, прогнозуючи, запросивши, показавши, зів'ялий.
5. Перебуваючи, повернувшись, злякавшись, ніяковіючи, розгадавши.

II. Вкажіть, у якому рядку всі дієприслівники мають dokonаний вид.

1. Зробивши, засидівшись, прополовши, сумуючи, зарахувавши.
2. Розстрілявши, одягнувши, постарівши, переламавши, знешкодивши.
3. Приносячи, заморозивши, помираючи, радіючи, повертаючись.
4. Списавши, ріжучи, плачучи, вийшовши, змовившись.
5. Сказавши, забуваючи, знайшовши, шукаючи, віддаляючись.

III. З'ясуйте, у якому рядку всі дієприслівники мають недоконаний вид.

1. Ламаючи, керуючи, тримаючи, побачивши, посміхаючись.
2. Здригаючись, взявши, запросивши, перебуваючи, віддаючи.
3. Пригнавши, звелівши, прохаючи, тягнучи, вередуючи.
4. Вітаючи, бажаючи, плачучи, знаючи, радіючи.
5. Дрімаючи, їдучи, рвучи, заливши, сміючись.

IV. Які граматичні ознаки властиві дієприслівнику?

1. Вид, може мати залежні слова, незмінність, роль означення.
2. Вид, час, незмінність, роль присудка.
3. Вид, може мати залежні слова, незмінність, роль обставини.
4. Вид, спосіб, перехідність, відмінок, роль обставини.
5. Відмінок, рід, незмінність, роль обставини.

V. У якому рядку при творенні всіх дієприкметників пасивного стану відбувається чергування приголосних?

1. Сіяти, врятувати, спасти, згадати, поселитися.
2. Намостити, закинути, перемастити, посадити, вивчити.
3. Передплатити, довести, повідомити, зломити, зламати.
4. Зобразити, виїздити, вирізьбити, зберегти, здобути.
5. Скосити, зносити, запросити, розчистити, образити.

БЕЗОСОБОВІ ДІЄСЛІВНІ ФОРМИ НА -НО, -ТО.

За своїм походженням присудкові форми на –но, -то генетично споріднені з пасивними дієприкметниками минулого часу. Вони є скам'янілою формою називного відмінка коротких дієприкметників середнього роду. Ці дієслівні форми утворюються від основи пасивних дієприкметників минулого часу з суфіксами –н – або –т – додаванням -о: зроблений – зроблено, розбитий – розбито, відкритий – відкрито, виконаний – виконано.

Вправи.

1. Утворіть від поданих інфінітивів дієслівні форми на –но або –то.

Говорити, читати, варити, посипати, збирати, відварити, підсмажити.

2. Перекладіть рецепт. Підкресліть дієслівні форми на –но, -то.

Котлеты натуральные рубленные

	Брутто	Нетто
Баранина (котлетное мясо)	159	114
Жир-сырец бараний или свинина (котлетное мясо)	17	17
	154	131
Вода	14	14
Масса полуфабриката	-	143
Жир животный топленый пищевой	10	10
Масса жареных котлет	-	100
Гарнир	-	150
Выход	-	250

Приготовленный согласно рецептуре фарш (описано на с.132) разделяют в виде котлет и жарят. При отпуске гарнируют и поливают мясным соком. В рубленное мясо можно добавлять репчатый лук (10 г).

Выход котлет при этом не изменяется, так как соответственно уменьшается закладка воды.

Гарниры – каши рассыпчатые, бобовые отварные, макаронные изделия отварные, картофель отварной, овощи отварные с жиром; помидоры жареные, тыква, кабачки, баклажаны жареные.

Тестові завдання

I. Визначте, у якому рядку всі дієслова є безособовими.

1. Таланило, не спиться, писали, похилило, хочеться.
2. Розвиднілось, розбилося, розписуються, дощить, співає.
3. Світає, сутеніло, вечорітиме, пощастило, лихоманити.
4. Вкололо, світиться, вивчиться, думає, забуває.
5. Морозить, холоднішало, бігатиме, змолоти, щастити.

II. У якому рядку всі дієслівні форми є неособовими?

1. Схуднути, висапаний, зварено, б'ючись, йшов.
2. Роздумувати, міркуючи, прибрано, влаштований, ремонтують.
3. Притихнути, лежачи, омріяний, побілено, фарбуватиме.
4. Стихнути, насипано, змарнілий, сидячи, надрукувавши.
5. Оформлено, змужнілий, натренований, боючись, замовкніть.

ПРИСЛІВНИК

Прислівник – самостійна невідмінювана частина мови, що передає ознаку дії чи стану або ступінь чи міру вияву іншої ознаки.

Типи прислівників за значенням:

1) означальні:

- а) якісно-означальні: добре, спокійно тощо (питання – як?);
- б) кількісно-означальні: трохи, дуже, несказанно (питання: скільки? як багато? в якій мірі?);
- в) способу дії: по-всякому, по-іспанськи, навпочіпки (питання: як? яким способом?);

2) обставинні:

- а) часу: вдень, опівночі, рано-вранці (питання: коли? відколи? доки? з якого часу? по який час? з яких пір? до яких пір?);

- б) місця: усюди, зісподу, згори (питання: де? куди? звідки?);
 в) причини: згарячу, спросоння (питання: чому? через що? з якої причини?);
 г) мети: наперекір, навмисне, на радість, на зло (питання: для чого? з якою метою? навіщо?).

Морфологічні типи прислівників:

- 1) прикметникового походження: тихо, тепло, ясно, гучно, рішуче, терпляче, байдуже, добре, зліва, справа, дочиста, віддавна, востаннє, вручну, по-козацькому (по-козацьки), по-французькому (по-французьки);
- 2) іменникового походження: довіку, доволі, звечора, знадвору, вгорі, вночі, тишком, нишком, ненароком;
- 3) числівникового походження: вдвоє, втроє, вперше, вдруге, спершу, доперва, по-перше, по-друге, утрюх, уп'ятьох;
- 4) займенникового походження: тоді, іноді, туди, куди, по-моєму, по-нашому;
- 5) дієслівного походження: жартома, крадькома, лігма, сидьма, дарма, досхочу, пішки, всупереч;
- 6) складні прислівники та прислівникові сполучення: силоміць, праворуч, ліворуч, горілиць, ледве-ледве, любо-дорого, більш-менш, день у день, з краю в край, раз у раз, пліч-о-пліч, сам на сам.

Утворення ступенів порівняння прислівників.

Ступені порівняння (вищий і найвищий) мають тільки якісно-означальні прислівники (з суфіксами –о, -е). Як і в якісних прикметників, від яких ці прислівники походять, ступені порівняння утворюються двома шляхами:

1) синтетичним (прислівники вищого ступеня – за допомогою суфіксів –іше, –ше, найвищого – додаванням префікса най-, що приєднується до форми вищого ступеня);

2) аналітичним (за допомогою слів більш і найбільш).

	Початкова форма	Вищий ступінь	Найвищий ступінь
	пильно	пильніше	найпильніше

Синтетична форма	вузько	вужче	найвужче
	міцно	міцніше	найміцніше
	глибоко	глибше	найглибше
	швидко	швидше	найшвидше
	точно	точніше	найточніше
	високо	вище	найвище
Аналітична форма	пильно	більш пильно	-
	вузько	-	-
	міцно	-	-
	глибоко	-	-
	швидко	-	-
	точно	більш точно	найбільш точно
	високо	більш високо	-

Примітка:

Для більшості якісних прикметників аналітична форма вищого й найвищого ступенів порівняння є непродуктивною.

Вправи.

1. Перекладіть словосполучення з прислівниками й запам'ятайте їхнє написання.

Садить весной, собирать осенью, кататься зимой, отдыхать летом, проснуться утром, спать ночью, гулять вечером, встретиться днём.

2. Від поданих якісно-означальних прислівників утворіть форми вищого й найвищого ступенів, складіть з ними 6 речень.

Глибоко, тихо, сумлінно, давно, важко, радісно.

3. Перекладіть рецепт. Визначте типи прислівників за значенням у цьому тексті, а також їхні морфологічні типи.

Суфле из кур или бройлеров-цыплят

	Брутто	Нетто
Курица	281	75
или бройлер-цыплёнок	271	75
Яйца	½ шт.	20
Соус	30	30
Масса полуфабриката	-	120
Масса готового суфле	-	110
Гарнир	-	150
Масло сливочное	5	5
Выход	-	

Мякоть вареных кур без кожи дважды пропускают через мясорубку с частой решёткой, в массу вводят соус молочный густой, желтки яиц, затем взбивают и вводят белки, взбитые в густую пену, слегка вымешивают снизу вверх и раскладывают в формочки, смазанные маслом (2 г от нормы), доводят до готовности на пару. Отпускают суфле с гарниром и маслом.

Гарниры – рис отварной, макаронные изделия отварные, пюре из моркови или свеклы.

Суфле можно отпускать с соусом паровым 50 г на порцию, соответственно изменив выход блюда.

Тестові завдання

I. Вкажіть, які морфологічні ознаки має прислівник.

1. Рід, число, відмінок.
2. Час, спосіб.
3. Незмінність, час.
4. Відмінок, число.
5. Незмінність.

II. У якому рядку всі словосполучення містять прислівники?

1. Ставитись по/сусідському, дивитись по/вовчому, взяти за/багато, запитувати в/друге.
2. За/багато днів, приносити до/дому, відпочивати по/перше вересня, йти на/зустріч.
3. Йти на/зустріч з випускниками, зібратися в/п'ятьох, по/сусідському звичаю, зробити по/вашому.
4. Йти по/вовчому сліду, співати по/українськи, кинути на/гору, бути у/п'ятьох друзів.
5. Підніматися на/гору Ельбрус, зібратися в/купі, йти до/дому батька, постукати в/друге вікно.

III. З'ясуйте, у якому рядку не від усіх прислівників можна утворити ступені порівняння.

1. Рішуче, багато, щойно, тихо, далеко.
2. Гарно, красиво, корисно, весело, завзято.
3. Лукаво, мало, міцно, швидко, дбайливо.
4. Глибоко, рано, швидко, легко, вузько.
5. Дорого, голосно, важко, просто, зручно.

IV. У якому рядку всі прислівники пишуться через дефіс?

1. По/перше, по/вашому, ні/куди, на/весні, на/зло.
2. Будь/як, по/братерськи, в/голос, з давніх/давен, на/певно.
3. Хтозна/де, коли/не/коли, на/бік, у/перше, на/вигляд.
4. По/нашому, де/не/де, віч/на/віч, часто/густо, казна/коли.
5. З/верху, по/казахському, ні/коли, /казна/де, раз/у/раз.

V. У якому рядку допущено помилку в правописі прислівників?

1. Праворуч, пліч-о-пліч, рік у рік, зверху, по-нашому.
2. По двос, вдвічі, удвох, на щастя, по-друге.

3. Нашвидкуруч, коли-не-коли, безвісти, без жалю, старанно.
4. Віч-на-віч, у стократ, заочі, абияк, ніколи.
5. Вкупі, до вподоби, безладу, допізна, щодня.

VI. У якому рядку до складу всіх словосполучень входять прислівники зі значенням ознаки дії?

1. Опадати рано, бігти підстрибцем, зробити знеобачки, шуміти дружно, ліс навесні.
2. Говорити навперебій, жити щасливо, виконати наспіх, читати вголос, поглядати весело.
3. Прийти засвігла, розмовляти по-українськи, воювати споконвіку, тікати з переляку, витертий насухо.
4. Надто повільно, зрубаний торік, читати швидко, бігати щоранку, багато вдягнений.
5. Борщ по-київськи, дорога праворуч, зробити так-сяк, кохати щиро, збільшити вдвічі.

VII. У якому рядку до складу всіх словосполучень входять прислівники зі значенням часу дії?

1. Зроби спочатку, прокинутись ранком, працювати допізна, зібрати восени, доглядати старанно.
2. Незабаром зазеленіла, здавна називатись, зрідка прихилився, прийшла недавно, зробили утрьох.
3. Панує довго-довго, записувати щоліта, складали з давніх-давен, побачив уперше, охороняти вдень.
4. Вмирає вчора, вранці оживає, ущух надвечір, завжди молодий, сказав здуру.
5. Прийшов увечері, зробив вчора, відбувається коли-не-коли, весело співати, гірко плакати.

VIII. У якому рядку в усіх прислівниках при творенні ступенів порівняння відбуваються зміни приголосних?

1. Тепло, глибоко, лагідно, кисло, часто.
2. Рідко, швидко, повільно, спокійно, рухливо.
3. Важко, дорого, вузько, високо, низько.
4. Різко, тихо, голосно, просто, складно.
5. Довго, коротко, тривало, цілеспрямовано, солодко.

IX. Виберіть рядок, у якому всі прислівники пишуться з *ни*.

1. Гума...о, актив...о, безупи...о, організова...о, со...о.
2. Відмі...о, стара...о, нескказа...о, свяще...о, щоде...о.
3. Незрівня...о, негада...о, самовіда...о, нездола...о, дореч...о.
4. Невгамов...о, впевне...о, відда...о, шале...о, радіс...о.
5. Багря...о, непоруш...о, невтом...о, безпереста...о, невпи...о.

X. У якому рядку всі прислівники виконують роль вставних слів у реченні?

1. Таким чином, тим часом, якраз, десь-інде, напоготові.
2. За віщо, навіщо, навиліт, сяк-так, гуманно.
3. Заодно, водно, все одно, на ура, наяву.
4. З року в рік, зроду-віку, впевнено, надзвичайно, натомість.
5. Напевно, можливо, по-десяте, нарешті, до речі.

ПРИЙМЕНИК

Прийменник – це неповнозначна (службова) частина мови, що виражає різні відношення між словами в словосполученні або реченні.

За морфологічною будовою прийменники поділяються на прості, складні і складені.

До простих належать найдавніші за своїм походженням прийменники без, від, по, в, до, для, за, на, над, о, під, про, у, через.

Складні прийменники утворюються шляхом сполучення двох і більше прийменників: із-за, з-за, з-під, понад, з-понад, попід, поза, повз, попри.

До складених належать переважно прийменники іменникового й дієслівного походження:

а) іменникового походження: в галузі, з метою, за винятком, в порядку, в плані, за допомогою, в силу, коштом, шляхом, протягом;

б) віддієслівні прийменники: починаючи з, незважаючи на.

Окрему групу становлять прийменники прислівникового походження: назустріч, позаду, спереду, близько, поперек, напередодні, навкруги, навколо, проти, відносно, впродовж.

Вживання прийменників з відмінками іменників:

- 1) з родовим: без, біля, від (од), для, після, проти, ради, серед, крім, із-за, з-під;
- 2) із знахідним: крізь, про, через;
- 3) з місцевим: при, о (об);
- 4) з двома або трьома відмінками: над, під, перед, поза, на, по, з (із, зі), за, між, в.

Вправи.

1. Розкрийте дужки, ставлячи іменники у відповідній відмінковій формі.

Потрібен, як п'яте колесо до (віз). Потрібен, як дірка в (міст). Голодній кумі хліб на (ум). Молодець проти (вівці), а проти (молодець) і сам вівця. Дурний як сало без (хліб). Стріляного горобця на (полова) не обдуриш. Язик до (Київ) доведе. Як вареник у (масло) плаває. Не лізь поперед (батько) в пекло. Землі не чую під (себе). Баба з (віз) – кобилі легше. Брати бика за (ріг). Був і на (кінь), був і під (кінь).

2. Перекладіть з російської мови словосполучення:

В пять часов, при любой погоде, во время перерыва, к концу дня, под утро, сверх меры, больше всего, наряд вне очереди, под редакцией, плакать о прошлом, при жизни.

3. Перекладіть текст, знайдіть у ньому прийменники; відзначте, з якими відмінками іменників вони вживаються.

Безалкогольные коктейли

В зависимости от используемых продуктов безалкогольные коктейли подразделяются на сливочные, молочные, молочные с мороженым и десертные.

Смешивание составных компонентов коктейлей производят следующим образом: в сосуд-смеситель коктейлевзбивалки вводятся сливки или молоко, затем сиропы и в последнюю очередь – мороженое.

Продукты отмеривают точно по объёму или по массе. Затем сосуд-смеситель со смесью устанавливают под мешалку. Размешивание и взбивание коктейлей производят в течение 60 с. при скорости вращения мешалки 13000 об./мин. Приготовленные коктейли немедленно разливают в бокалы или стаканы и отпускают. Температура их должна быть 5-8 °С.

Для приготовления коктейлей используются сиропы и соки плодовые и ягодные натуральные промышленного производства, молоко и сливки пастеризованные – в бутылках, пакетах.

Тестові завдання.

I. У якому рядку визначення прийменника правильне?

1. Прийменник – незмінна службова частина мови, що виражає залежність іменника та займенника від інших слів.
2. Прийменник – незмінна повнозначна частина мови, що вживається для зв'язку однорідних членів речення.
3. Прийменник – незмінна службова частина мови, що вживається для зв'язку частин складного речення.
4. Прийменник – незмінна повнозначна частина мови, що виражає залежність іменника, числівника від інших слів у реченні.
5. Прийменник – незмінна службова частина мови, що виражає залежність іменника, числівника, займенника від інших слів у словосполученні та реченні.

II. У якому рядку всі прийменники пишуться разом?

1. Незалежно/від, на/перед, з/під, за/ради, з/за.
2. По/між, згідно/з, під/час, в/продовж, з/поміж.
3. В/наслідок, до/вкола, в/здовж, на/вколо, що/до.
4. На/впроти, у/зв'язку/з, поруч/з, з/метою, з/посеред.
5. За/для, відповідно/до, незалежно/від, о/крім, по/за.

III. У якому рядку в усіх словосполученнях прийменник разом з іменниковою формою вказує на місце дії?

1. Покласти на парту, висіти над столом, розташуватись біля річки, сидіти при дорозі, співати біля хати.
2. Взяти зі столу, бовваніти на високій горі, росли посеред лісу, виднітися з-поміж дерев, охнув від жаху.

3. Зупинитись близько лісу, жити під лісом, сидіти край столу, потемніла в річці, діяти згідно з законом.
4. Відпочивати під час канікул, видно у п'яті, хрустить під ногами, розташуватись на мочарі, діяти за правилами.
5. Чекати з неба, розливати по землі, засинілась над рікою, розмовляти з другом, закричати від болю.

IV. У якому рядку всі слова належать до службових частин мови?

1. Як же, щоб, нібито, хай, ніхто.
2. Хоч, ледве не, уже, з-за, ледве-ледве.
3. Мов, як, крім, задля, колись-то.
4. Хіба, як-от, ні від кого, наче, дарма що.
5. Од, чи, не то ... не то, повз, але.

V. У якому рядку до складу словосполучень входять похідні прийменники?

1. Пройти мимо школи, жити нарізно з тобою, зустрітись напередодні року, ростуть навколо, пройти повз школу.
2. Сидіти поруч, звернутись за допомогою, зробити за допомогою вимірювань, чудовий край, стояти коло тебе.
3. Чудове коло, навколо стояла тиша, відбувається протягом тижня, заскрипіли із протягом, пройти мимо.
4. Розташуватись близько лісу, жити поруч з нами, сидіти край столу, бігати навколо саду, посадити коло тину.
5. Застав коло ставу, граються круг неї, стати навпроти батька, сидіти навпроти.

VI. У якому рядку всі прийменники є непохідними?

1. У, до, за, при, під.
2. Над, для, з, між, з-над.
3. В, до, з-поміж, посеред, край.
4. Ради, повз, від, крім, задля.
5. Від, серед, заради, попри, попід.

VII. У якому рядку всі похідні прийменники утворено складанням прийменників?

1. Із-за, з-під, з-попід, з-поза, незважаючи на.
2. З-над, з-між, з-перед, з-поміж, край.

3. З-поперед, з-посеред, з-проміж, побіля, з метою.
4. Поперед, посеред, поза, попри, задля.
5. Проміж, повз, щодо, попід, внаслідок.

VIII. З'ясуйте, у якому рядку всі похідні прийменники складаються з двох слів.

1. За/винятком, не/зважаючи/на, з/метою, згідно/з, на/випадок.
2. На/чолі, в/напрямку, у/вигляді, під/час, з/поміж.
3. Поруч/з, відповідно/до, нарізно/з, за/ради, в/супереч.
4. На/відміну/від, у/зв'язку/з, одночасно/з, в/інтересах, що/до.
5. Незалежно/від, слідом/за, зважаючи/на, з/за, з/посеред.

IX. У якому рядку прийменник разом з іменниковою формою вказує на напрям дії?

1. Кинути у воду, занести в кімнату, скотився з гори, звернутись до глибини віків, виконати до вечора.
2. Простяглась від неї, тяглися вздовж тину, впливав з-за хмар, попрямував до дупла, зробити задля тебе.
3. Бити із скали, тяглася від сходу, спадала до Дніпра, тяглася вздовж узбережжя, йти до школи.
4. Росте при дорозі, йти до лісу, бігти з братом, подарунок для брата, виконати згідно з планом.
5. Розташуватись довкола лісу, сидить посеред стежки, бігти до дому подруги, стояти обабіч залізниці, бути поруч з братом.

X. Які частини мови належать до незмінних службових (неповнозначних)?

1. Прислівник, прийменник, сполучник, вигук.
2. Прислівник, прийменник, сполучник, частка.
3. Прийменник, сполучник, частка, вигук.
4. Прийменник, сполучник, частка.
5. Прийменник, сполучник, вигук.

СПОЛУЧНИК

Сполучник – службова частина мови, що виступає для поєднання однорідних членів речення, частин складного речення й окремих речень.

За морфологічною будовою сполучники поділяються на такі типи:

- 1) прості (і, а, але, та, бо, як, що);
- 2) складні (щоб, зате, проте, якщо, якже);
- 3) складені (тому що, через те що, так що, для того щоб, незважаючи на те що).

За вживанням сполучники можуть бути повторюваними й неповторюваними. Окрему групу становлять парні сполучники.

Повторювані: і – і, ні – ні, то – то, чи то – чи то, не то – не то.

Неповторювані: а, але, проте, зате, однак.

Парні: не тільки – а (але) й, як – так і, хоч – але, не стільки – скільки, якщо – то.

За синтаксичною роллю в реченні сполучники поділяються на сурядні й підрядні.

Сурядні сполучники з'єднують між собою незалежні слова (однорідні члени речення) або незалежні одна від одної частини складного речення (сурядні речення). Сурядні сполучники за характером вираження смислових зв'язків між словами або реченнями поділяються на такі типи:

- 1) єднальні: одиничні – і, й, та; повторювані: і – і, ні – ні (ані-ані);
парні: не тільки – але й (не тільки – а й), як – так;
- 2) протиставні: а, але, та, проте, зате, однак;
- 3) розділові: одиничні – або, чи; повторювані – або – або, чи – чи, хоч – хоч, то – то, не то – не то, чи то – чи то.

Сполучники підрядності з'єднують нерівноправні частини складнопідрядного речення (в простому реченні вони вживаються дуже рідко) і поділяються на такі типи:

- 1) причинові: тому що, через те що, бо;
- 2) умовні: якби, коли, якщо;
- 3) мети: щоб, для того щоб;
- 4) допустові: хоч, хоча, дарма що, незважаючи на те що, хай, нехай, правда, нащо;
- 5) часові: як, як тільки, шойно, ледве.

Вправа.

1. Перекладіть текст. Визначте сполучники та їх типи за морфологічною будовою й синтаксичною роллю.

Гарниры сложные

Гарнир сложный состоит из двух, трёх, четырёх и более различных продуктов.

При составлении сложных гарниров следует подбирать продукты, сочетающиеся по вкусу и окраске. Подбор сложного гарнира требует особого внимания повара, так как при его изготовлении необходимо учитывать не только вкусовые сочетания гарнира и основного продукта, но и всех составных частей самого гарнира. При оформлении блюд не следует класть рядом гарнир одинаковый по цвету, поскольку это ухудшает внешний вид блюда. Нельзя допускать примерно таких сочетаний: картофель и макароны отварные, зелёный горошек и фасоль стручковая и т.п.

Тестові завдання.

I. У якому рядку визначення сполучника правильне?

1. Сполучник – службова частина мови, яка вживається для зв'язку частин складного речення і виражає смислові зв'язки між ними.
2. Сполучник – службова частина мови, яка вживається для зв'язку однорідних членів речення.
3. Сполучник – службова повнозначна частина мови, яка вживається для зв'язку однорідних членів речення та частин складного речення і виражає смислові зв'язки між ними.
4. Сполучник – службова незмінна частина мови, яка вживається для зв'язку однорідних членів речення та частин складного речення і виражає смислові зв'язки між ними.
5. Сполучник – службова частина мови, яка виражає залежність іменника, числівника, займенника від інших слів у словосполученні та реченні.

II. Визначте, у якому рядку всі сполучники підрядні.

1. Бо, тому що, оскільки, якби, дарма.
2. А, і, коли, зате, або.

3. Бо, та, проте, начебто, ніби.
4. Але, мов, як, щойно, якщо.
5. Хай, ні...ні, ледве, й, однак.

III. У якому рядку всі сполучники причинові?

1. Ледве, дарма, хай, нехай, бо.
2. Бо, тому що, у зв'язку з тим що, оскільки, через те що.
3. Коли, як, та й, через те що, коли б.
4. Якщо, аби, наче, немов, оскільки.
5. Як тільки, якби, аби, хоч, для того щоб.

IV. На які групи поділяються підрядні сполучники?

1. Причинові, часові, умовні, мети, єднальні.
2. Часові, умовні, мети, порівняльні, розділові.
3. Причинові, часові, умовні, мети, допустові, порівняльні, з'ясувальні.
4. Мети, допустові, порівняльні, з'ясувальні, часові.
5. Часові, умовні, причинові, єднальні, допустові, з'ясувальні.

V. Вкажіть, у якому рядку всі сполучники розділові.

1. Через те що, чи...чи, проте, хай, і.
2. Ніби, чи, хоч, бо, для того щоб.
3. Або, чи, або...або, чи...чи, не то...не то.
4. Що, або...або, аби, ледве, але.
5. Як, то...то, оскільки, дарма, а.

VI. У якому рядку всі сполучники сурядні?

1. Аби, для того щоб, як, начебто, якщо.
2. Оскільки, що, щоб, як, й, та.
3. А, але, теж, або, чи.
4. Бо, тому що, зате, хай, ні...ні.
5. Коли, тільки, ледве, проте, щойно.

VII. У якому рядку всі сполучники складні?

1. Щоб, немов, ніж, якби, раз.
2. Якщо, теж, також, бо, немовби.
3. Аніж, мовби, тобто, наче, хоч.

4. Начебто, цебто, щоб, буцімто, але.
5. Мовбито, немовбито, начеб, протє, нібито.

VIII. Визначте, у якому рядку всі сполучники порівняльні.

1. Немовби, що, щоб, як, хоч.
2. Начебто, хай, аби, для того щоб, якщо.
3. Неначе, тільки, як, щойно, ледве.
4. Немовбито, мов, немов, наче, ніби.
5. Як, у зв'язку з тим що, оскільки, тому що, та.

IX. У якому рядку всі слова є сполучниками мети?

1. Бо, тому що, через те що, щоб, якби.
2. Щоб, для того щоб, аби, щоби.
3. Якщо, якби, коли, ледве, дарма що.
4. Хоч, незважаючи на те що, хай, у зв'язку з тим що.
5. Оскільки, немовбито, щоби, як, мов.

X. У якому рядку всі сполучники належать до умовних?

1. Щоб, затим щоб, незважаючи на те що, бо, через те що.
2. Як, якщо, коли б, раз, якби.
3. Хоч, дарма, протє, після того як, немов.
4. Одначе, нібито, що, чи, але.
5. Ніж, мов, немовби, неначе, бо.

XI. З'ясуйте, у якому рядку всі сполучники протиставні.

1. І, та, ні...ні, що, хоч.
2. Не то...не то, або, також, то...то, після того як.
3. Але, незважаючи на те що, й, немовбито, якщо.
4. Та, й, аби, бо, але.
5. А, але, однак, затє, протє.

XII. У якому рядку всі сполучники складні?

1. Немов, начебто, однак, тому що, внаслідок того що.
2. Якщо, якби, або, щоб, ніби.
3. Неначе, нібито, ніж, після того як, бо.
4. Протє, для того щоб, як, що, і.

5. Зате, але, оскільки, й, раз.

XIII. У якому рядку всі сполучники пишуться разом?

1. Про/те, для того/щоб, в міру того/як, не/зважаючи на те що, тому/що.
2. Що/б, за/те, немов/би, як/тільки, в/наслідок того що.
3. Ніби/то, а/би, через те/що, так/що, як/що.
4. Не/мов, не/мовбито, ніби/то, за/те, після того/як.
5. Начеб/то, не/наче, ніби/то, про/те, як/би.

XIV. З'ясуйте, у якому рядку всі сполучники підрядні.

1. І та, проте, однак, а.
2. Зате, чи...чи, й, тому що, бо.
3. Незважаючи на те що, оскільки, через те що, тому що, що.
4. Ні...ні, або, чи...чи, після того як, якби.
5. Проте, але, то...то, щоб, й.

XV. У якому рядку всі сполучники пишуться окремо?

1. Як/що, що/б, через/що, про/те, не/наче.
2. Як/тільки, не/мов/би, як/би, що/би, а/би.
3. Для/того/щоб, з/того/часу/як, незважаючи/на/те/що, в/міру/того/як, тому/що.
4. У/зв'язку/з/тим/що, ні/би, так/що, в/наслідок/того/що, а/бо.
5. За/те, наче/б/то, як/би, не/наче/б/то, в/наслідок/того/як.

XVI. З'ясуйте, у якому рядку всі сполучники належать до одного розряду за будовою.

1. Тому що, незважаючи на те що, для того щоб, через те що, як тільки.
2. Або, чи...чи, щоб, у зв'язку з тим що, то...то.
3. Коли б, якщо, і, ледве, хоч.
4. Оскільки, внаслідок того що, якщо, бо, але.
5. Поки, доки, коли, ледве, якби.

XVII. Вкажіть, у якому рядку всі сполучники часові.

1. Як тільки, що, наче, бо, щоб.
2. Коли, як тільки, щойно, поки, допоки.
3. Оскільки, незважаючи на те що, але, та, чи.

4. Мов, якщо, хоч, дарма що, ніби.
5. Якби, хай, через те що, у зв'язку з тим що, для того щоб.

XVIII. У якому рядку всі сполучники прості за будовою?

1. Чи, теж, то...то, щоб, якщо.
2. І, ніж, проте, зате, ніби.
3. Та, однак, наче, немов, якби.
4. Як, але, що, раз, хоч.
5. Бо, ні...ні, мов, неначе, або.

XIX. У якому рядку всі сполучники складені?

1. В міру того як, після того як, тому що, незважаючи на те що, через те що.
2. Внаслідок того як, для того щоб, затим щоб, у зв'язку з тим що, якби.
3. Дарма що, так що, як тільки, якщо, однак.
4. Оскільки, коли б, внаслідок того що, проте, щоб.
5. Або, зате, якщо, як, ані...ані.

ЧАСТКИ

Частка – неповнозначна частина мови, яка надає окремим словам, словосполученням або реченням додаткових відтінків у значенні.

За значенням частки поділяються на такі типи:

1) частки, що виражають додаткові смислові відтінки значень слів, словосполучень або речень:

- а) вказівні: ось, осьде, он, оце, воно, ото;
- б) означальні: якраз, саа́ме, ледве, просто, прямо, власне, рівно, дійсно, майже, мало;
- в) обмежувально-видільні: тільки, лише, хоч, хоча, хоч би, виключно;
- г) підсилювально-видільні: і, й, та, таки, аж, навіть, вже, ж, же, бо;

2) модальні частки:

- а) модально-вольові: хай, нехай, би, б, ну, давай, бодай;
- б) стверджувальні: так, еге, атож, гаразд;
- в) заперечні: не, ні, ані;
- г) питальні: хіба, невже, чи, ну, та, ну, що за;
- д) порівняльні: мов, немов, наче, неначе, начебто, ніби, нібито;

3) емоційно-експресивні: що, що за, як, ну й, куди там, адже, де там, куди, де, все;

4) словотворчі й формотворчі частки: -ся (-сь), -будь, -небудь, хтозна, -казна, -аби-, де-, -сь, ні-, ані-, був, була, було, бувало.

Вправа.

1. До поданих речень поставте питання, використовуючи частки чи, хіба, невже.

1. Міністерством торгівлі видано наказ «Про введення Збірника рецептур страв і кулінарних виробів для підприємств громадського харчування».
2. В деяких випадках технологією приготування окремих страв допускається можливість збільшення або зменшення закладки якогось компонента з відповідним змінюванням виходу страви.
3. Нові рецептури розглядаються кулінарними радами й затверджуються в установленому порядку.

Тестові завдання.

I. Вкажіть, у якому рядку всі частки модальні (стверджувальні).

1. Таки, б, лише, -но, хай.
2. Ні, саме, собі, тільки, -бо.
3. Уже, нехай, чи не, майже, ж.
4. Навіть, справді, онде, як, хіба.
5. Так, еге, егеж, атож, авжеж.

II. З'ясуйте, у якому рядку всі слова з часткою *не* написано правильно.

1. Ненавидіти, незважаючи на, нечитаючи, не мій, не один.
2. Не турбувати, неабияк, невиконана вчасно робота, невесело (сумно), не та.
3. Не сьомий, недовіра, несамовито, нещодавно, не мовбито.
4. Нелегко, невтямки, не люблю, не проживши, неабиякий.
5. Неподалік, не десять, непрочитана книга, не мов, нехтуючи.

III. У якому рядку всі слова – частки?

1. І, в, на, ані, б.

2. Чи, хіба, невже, лишень, справді.
3. З, з-понад, чи не, хай, мовляв.
4. Із-за, щоб, що, мовби, ніби.
5. З-поза, якраз, оскільки, над, якби.

IV. Визначте, у якому рядку всі слова належать до службових частин мови.

1. Крім, для, щоб, але, чийсь.
2. Незважаючи на, ради, чи...чи, і, самий.
3. Опріч, задля, або, через те що, щось.
4. Окрім, заради, хоч, хіба що, невже.
5. Всупереч, з-поміж, мовляв, мов, мовити.

V. Вкажіть, у якому рядку допущено помилку в правописі частки *ні*.

1. Ніхто, нівроку, нізвідки, ні з ким, ні сліз.
2. Ні один, ніякий, ніщо, нісенітниця, ніколи.
3. Нікого, нівкого, ніяк, ні шелесту, ні до чого.
4. Ні для кого, ніяковість, ні з чим, анітелень, ні те ні се.
5. Нічийому, ні птаха, ніскільки, ніде, нікчемний.

VI. У якому рядку всі частки пишуться через дефіс?

1. Як/би, казна/де, аби/хто, немовби/то, коли/сь.
2. Поки/що, скинь/но, де/коли, будь/як, ні/хто.
3. Як/от, так/то, хтозна/коли, такі/но, сядь/бо.
4. Взяв/таки, ну/й, зроби/ж, якби/то, отакий/то.
5. Таки/заспівав, будь/коли, де/небудь, ані/скільки, чим/швидше.

VII. З'ясуйте, у якому рядку всі частки модальні (спонукальні).

1. Лишень, саме, ні, так, таки.
2. Годі, майже, мовляв, тільки, якраз.
3. Бодай, -бо, давай, ну, -но.
4. Аж, наче, чи, хіба, то.
5. Ото, он, майже не, мовби, ані.

VIII. У якому рядку всі частки пишуться окремо?

1. Написав/би, немов/би, як/небудь, що/разу, надумав/таки.
2. Все/ж/таки, отакий/то, все/таки, стань/бо, аби/куди.

3. Електроніка/ж, тільки/що, таки/прийшли, ну/й, навряд/чи.
4. Поки/що, колись/то, як/от, саме/тому, дай/но.
5. Невже/сказав, казав/же, ось/так, начеб/то, хтозна/який.

IX. У якому рядку морфологічний аналіз виділеного слова виконано правильно?

По-моєму, кожна людина мусить *хоч* раз коли-небудь сягнути свого зеніту (О. Гончар).

1. *Хоч* – частка, модальна (видільна).
2. *Хоч* – сполучник, підрядний, допустовий, простий.
3. *Хоч* – частка, формотворча.
4. *Хоч* – прислівник, способу дії, незмінний, у реченні – обставина.
5. *Хоч* – частка, заперечна.

X. У якому рядку морфологічний аналіз виділеного слова виконано правильно?

Близько, зараз отут, дихала холодною вогкістю річка, *хоч* її не видно було у півтімні (М. Коцюбинський).

1. *Хоч* – частка, модальна (видільна).
2. *Хоч* – сполучник, підрядний, допустовий, простий.
3. *Хоч* – частка, модальна (уточнювальна).
4. *Хоч* – сполучник, підрядний, допустовий, складний.
5. *Хоч* – сполучник, підрядний, причиновийц, простий.

ЗВ'ЯЗКА «БУТИ»

У сучасній українській мові в ролі зв'язки найчастіше виступає слово бути (омонім до дієслова бути зі значенням існувати). Слово бути, повністю втративши своє лексичне значення (значення буття), виражає тільки граматичні значення (час, особу, число, рід), категорій виду і стану не має.

Зв'язка бути вживається в минулому й майбутньому часі дійсного способу, в умовному та наказовому способі. В теперішньому часі зв'язка бути в складеному присудку вживається тільки в науково-публіцистичних жанрах української мови, в інших випадках пропускається.

Примітка:

Крім слова бути в ролі зв'язки можуть вживатись і так звані допоміжні дієслова: здаватися, ставати, називатися, стати, зробитися, робитися, бувати, являти, становити.

Вправа.

1. Перекладіть речення. Підкресліть дієслова, що вживаються в ролі зв'язки.

Канаше називаються маленькі фігурні бутерброди, які красиво оформляють і подають в якості закуски. Канаше бувають з сиром, окороком, бужениною, з ікром і севрюгою, з килькою і яйцем. Корзиночки (таралетки) робляться із сдобного або слоїного теста з виходом 12-25 г, а воловани – із слоїного теста з виходом 10-20 г. Овощні салати і винегрети – не тільки самостійні страви, але і гарніри до м'ясним і рибним стравам.

МОДАЛЬНІ СЛОВА

Модальні слова – це незмінні слова, що виражають ставлення того, хто говорить, до висловленої думки або її частини. Модальні слова ніколи не бувають членами речення, вживаються переважно як вставні слова.

За значенням поділяються на дві групи:

1) слова, що виражають логічну оцінку висловлюваної думки із значенням імовірності, з прямим ствердженням: звичайно, безперечно, дійсно, безсумнівно, очевидно, правда, зрозуміло

2) модальні слова і словосполучення, що виражають значення можливості, впевненості чи невпевненості, припущення: можливо, здається, може, може бути, мабуть, видимо.

Примітка:

Не всі вставні слова й словосполучення належать до модальних. В окремі групи виділяються слова на щастя, на жаль, що виражають емоційно-експресивне відношення мовця до явищ буття, і слова до речі, крім того, зокрема, головне, врешті-решт, по-перше, по-друге, що виражають послідовність висловлюваних думок.

Вправа.

1. Включіть до складу поданих нижче речень модальні слова.

1. Страви можуть відпускатися без гарніру й соусу, якщо це допускається за технологією.
2. Витрата солі, спецій, а також салату, петрушки, зеленої цибулі, кропу для оформлення страв у рецептурах не вказана.
3. Без оболонки ковбаса псується швидше, і тому оболонку видаляють лише з частини батона, призначеної для нарізання.
4. Відкриті бутерброди можна відпускати і без масла. Продукти для бутербродів нарізаються не раніше ніж за 30-40 хвилин до подачі й зберігають на холоді.

ВИГУКИ

Вигук – незмінна частина мови, що служить для безпосереднього вияву почуттів, емоцій, різних волевиявлень людини, не називаючи їх. Вигуки не належать ні до самостійних, ні до службових частин мови.

За значенням поділяються на дві основні групи:

- 1) вигуки, що виражають емоції й почуття людини:
 - а) задоволення, захоплення, веселий настрій, почуття бадьорості:
Ура! Ой! Ох! О! Ага! Ого!
 - б) психічний стан, заклопотаність, переживання або негативне ставлення до фактів чи явищ буття: Ай! А! Пхе! Ах! Ой! Ху! Тьху!
 - в) вигуки, що позначають кінець, провал певної справи, поворотний момент витрачених зусиль: Ай! А! Пхе! Ах! Ой! Ху! Тьху! Пху!
- 2) наказово-спонукальні:
 - а) вигуки, що виражають оклики, звертання: Гей! Ого-го! Алло! Агу! Караул! А-киш! Но! А-бир! Ачу! Тю-тю-тю-тю! Ціп-ціп-ціп! Цоб! Цобе!
 - б) вигуки, що виражають прямий наказ або сигнал до початку чи закінчення певної дії – вигукові імперативи: Цить! Тс! Геть! Плі! Гайда! Марш! Ну! На! Натє!
 - в) вигуки, які виражають привітання, прощання, подяку: Добридень! Здрастуйте! Здоровенькі були! Дякую! Прощу! На добраніч! На все добре! Моє шанування!

До вигуків близько стоять звуконаслідувальні слова. З вигуками їх зближує характер звукового оформлення. Вони становлять умовне відтворення

криків тварин, шумів, вибухів: гав-гав, кукурукіу, бе-е-е, мяу-мяу, так-так-так, трах, бах.

Вправи.

1. Доберіть і запишіть п'ять речень, у яких вигук ах уживався б для вираження здивування, радості, бажаності чогось, переляку, сумніву в здійсненні чогось.

2. Складіть різні варіанти ввічливого звертання до продавця з проханням показати певний товар, використовуючи при цьому відомі Вам наказово-спонукальні вигуки.

Тестові завдання.

I. Вкажіть, у якому рядку всі слова – вигуки.

1. О, ой, алло, вибачте, майже.
2. Фе, до побачення, вйо, вйокати, ух.
3. Хі-хі, гайда, нумо, давай, фу.
4. Ех, ох, гов, здрастуйте, вибачте.
5. Агов, ку-ку, марш, геть, вибачення.

II. У якому рядку допущено помилку в правописі вигуків?

1. Ой-ой, їй-Богу, їй-бо, вйо, допобачення.
2. Ку-ку, овва, добридень, ш-ш-ш, агов.
3. Ну-ну, алло, му-у-у, їй-право, будь ласка.
4. Ках-ках-ках, цабе, ха-ха, а-а-а, тарах.
5. Ляп-ляп-ляп, кру-кру, на добраніч, от тобі й на, оце так.

III. У якому рядку морфологічний аналіз виділеного слова виконано правильно?

О, як горить душа моя тривожна, і тому сумно, любі, так мені (В. Сосюра).

1. *О* – вигук, емоційний, виражає почуття радості.
2. *О* – вигук, волевиявлення.
3. *О* – вигук, звуконаслідувальне слово.

4. *О* – вигук, емоційний, виражає почуття суму.
5. *О* – вигук, емоційний, виражає почуття захоплення.

IV. Визначте, у якому рядку всі слова належать до службових частин мови.

1. З-поза, тому що, приблизно, авжеж, що б.
2. Заради, ку-ку, ані, лишень, про те.
3. Няв, з-поміж, чи не, аби, хто.
4. Наче, бодай, що за, але, скільки.
5. Таки, якраз, з-під, щоб, майже.

V. У якому рядку всі слова написано правильно?

1. Мало не, немало, не проведена вчасно нарада, невідпочивши, не мій.
2. Тільки що, тому що, щонайкраще, щосили, що весни.
3. Атож, геть-чисто, такий-то, взяв-таки, таки сказав.
4. Ані, ні один, ніхто, нівкого, ніяк.
5. Хоча б, щоб, розбив би, немов би, неначебто.

VI. Які частини мови належать до незмінних службових (неповнозначних)?

1. Прислівник, прийменник, сполучник, вигук.
2. Прислівник, прийменник, сполучник, частка.
3. Прийменник, сполучник, частка, вигук.
4. Прийменник, сполучник, частка.
5. Прийменник, сполучник, вигук.

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК ДЕЯКИХ ТЕРМІНІВ
ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

А

Ароматический -ароматичний

Б

Баклажан -баклажан, -а
Белок -білок, -лка
Бисквит -бісквіт, -у
Блюдо -таріль, -рея (ч.р.)
Блюдо -страва, -и (ж.р.)
Бобовые -бобові,
Бокал -келих, -а
Бройлер -бройлер, -а
Брутто -брутто,
Буженина -буженіна, -и
Бульон -бульйон, -у
Бутылка -пляшка, -и, -щі
Быстро -швидко

В

Ванилин -ванілін, -у
Вещество -речовина, -и
Взбитый -збитий,
Винегрет -вінегрет, -у
Вкус -смак, -у
Вкусовой -смаковий,
Вскрытие -відкривання, -я
Внешний -зовнішній,
Вперемежку -упереміж, упереміжку

Вращение	-обертання, -я
Выкладывать	-викладати,
Выход	-вихід, -ходу

Г

Гарнир	-гарнір, -у
Говядина	-яловичина, -и
Говяжий	-яловичий,
Горячий	-гарячий, -ого
Груша	-груша, -і
Гусиный	-гусячий,
Гусь	-гуска, -и, -сці

Д

Добавление	-додавання, -я
Добавлять	-додавати

Ж

Жарить	-смажити,
Жарочный	-жарочний; для смаження
Желатин	-желатин, -у
Желток	-жовток, -тка
Животный	-тваринний, -ого
Жирность	-жирність, -ості

З

Загустение	-загустіння, -я
Закуска	-закуска, -и, -сці
Запеканка	-запіканка, -и, -нці

И

Индейка	-індичка, -и, -чці
Изделие	-виріб, -робу
Индюшинный	-індичий,
Измельчить	-подрібнити,
Икра	-ікра, -и; и. красной рыбы – кав'яр, -у
Использовать	-використовувати,

Используемые

-що використовуються

К

Кабачок	-кабачок, -чка
Картофель	-картопля, -і
Картофельный	-картопляний,
Килька	-кілька, -и, -льці
Кипящий	-киплячий,
Кисель	-кисіль, -селю
Кожа	-шкіра, -и
Количество	-кількість, -кості
Кольцо	-кільце, -я
Компот	-компот, -у
Консервированный	-консервований,
Корень	-корінь, -реня
Коренья	--коріння, -я (с.р.)
Корзиночка	-корзиночка, -и, -чці
Кость	-кістка, -и, -тці
Котлета	-котлета, -и
Крахмал	-крохмаль, -ю
Крем	-крем, -у
Кукурузный	-кукурудзяний
Курица	-курка, -и, -рці
Куры	-кури, -ей
Кусочек	-шматочок, -чка

Л

Ломтик	-скибочка, -и, -чці
Лук	-цибуля, -і
Луковый	-з цибулі

М

Маисовый	-маїсовий,
Маргарин	-маргарин, -у
Масло	-масло, -а; м. растительное – олія, -ї м. сливочное – масло вершкове
Масса	-маса,

Мельхиоровый	-мельхіоровий,
Мешок	-мішок, -шка
Миндаль	-мигдаль, -ю
Морковь	-морква, -и
Мороженое	-морозиво, -а
Мясной	-м'ясний,
Мясо	-м'ясо, -а

Н

Набухший	-набухлий, набряклий,
Нарезанный	-нарізаний,
Настаивание	-настоювання, -я
Небольшой	-невеликий,
Недостаточный	-недостатній,
Немедленно	-негайно,
Нетто	-нетто

Обезжиренный	-знежирений,
Объём	-об'єм, -у
Овощи	-овочі, -ів
Овощной	-овочевий,
Одинаковый	-однаковий,
Окорок	-окіст, -косту
Окраска	-забарвлення, -я
Органический	-органічний,
Остальной	-що залишився,
Остывший	-що вистиг,
Отвар	-відвар, -у
Отварной	-відварний,
Отдельно	-окремо,
Отмеривать	-відміряти,
Отпуск	-подача,
Оттяжка	-відтяжка, -и, -жці
Очищенный	-обчищений,
Охлаждённый	-охолоджений

П

Пакет	-пакет, -у, пакунок, -нку
Пар	-пара, -и (ж.р.)

Пена	-піна, -и
Перец	-перець, -рцю
Пищевой	-харчовий,
Плод	-плід, -лода
Пломбир	-пломбір, -у
Повар	-кухар, -я
Поверхность	-поверхня, -і
Подавать	-подавати,
Подготовленный	-підготований,
Подразделить	-поділити,
Подрумянить	-підрум'янити,
Полуфабрикат	-напівфабрикат, -у
Последний	-останній, -ього
Помидор	-помидор, -а
Предназначенный	-призначений,
Приготавливать	-готувати,
Припущенный	-припущений,
Производство	-виробництво, -а
Промышленный	-промисловий,
Пропитанный	-пропитаний,
Проваривать	-проварювати,
Противень	-лист, -а; деко, -о
Процеженный	-проціджений
Пудра	-пудра, -и
Пшено	-пшоно, -а
Пышный	-пишний

Р

Разделявать	-розділяти,
Различный	-різний,
Рассыпчатый	-розсипчастий,
Раствор	-розчин, -у
Растворение	-розчинення, -я
Рафинад	-рафінад, -у
Решчатый	-ріпчастий
Решётка	-решітка, -и, -тці
Рубленный	-рубаний,
	рублений,
	січений, посічений

С

Сахар	-цукор, -кру
Свекла	-буряк, -а
Сверху	-зверху,
Свиной	-свинячий,
Сдобный	-здобний,
Северяга	-северюга, -зі
Сельдерей	-селера, -и
Семена	-насіння, -я
Сироп	-сироп, -у
Слоёный	-листявий,
Сложный	-складний,
Слой	-шар, -у
Сковородка	-сковорідка, -и, -дці
Скорость	-швидкість, -ості
Следующим образом	-таким чином,
Сливки	-вершки, -ів
Случай	-випадок, -дку
Смазанный	-змазаний,
Смеситель	-змішувач, -а
Смесь	-суміш, -і
Сметана	-сметана, -и
Согласно	-відповідно,
Содержащий	-що містить у собі,
Соединить	-з'єднати,
Сок	-сік, -оку
Соответственно	-відповідно,
Составной	-складовий,
Соус	-соус, -у
Сохранить	-зберегти,
Сочетание	-сполучення, -я
Сочетающийся	-що сполучається,
Стакан	-склянка, -и, -нці
Столовый	-столовий,
Суфле	-суфле

Т

Топлёный	-топлений,
Тушить	-тушкувати,
Тщательно	-ретельно,
Тыква	-гарбуз, -а

	У
Угли	-вуглини, -н
Удалить	-видалити,
Узор	-візерунок, -нка
Укладывать	-викладати,
Уксус	-оцет, -цту
Утиный	-качиний,
Утка	-качка, -и, чці
Ухудшить	-погіршити
	Ф
Фасоль	-квасоля –і
Фритюр	-фритюр, -у
	Ц
Цыплёнок	-курча –ати
	Ч
Чеснок	-часник, -у
	Ш
Шашлык	-шашлик, -а
Шейка	-шийка, -и, йці
Шкаф	-шафа, -и
Шпажка	-шпажка, -и, жці
Шпик	-шпик, -у
	Ю
Южный	-південний
	Я
Яблоко	-яблуко, -а
Ягодный	-ягідний,
Яичный	-яечний,
Яйцо	-яйце, -я

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Автоматизована навчальна система української мови (електронний підручник): Науковий керівник: к. філол. н., доц. Л.А. Алексієнко// Mova.info (дійсне на 10.03.09)
2. Анніна І.О., Горюшина Г.Н., Гнатюк І.С., Жайворонок В.В. Російсько-український словник. – К.: Абрис, 2003. – 1424 с.
3. Арделян М.В., Ковалевська Л.П. Українська мова: тестові завдання. Навчально-методичні матеріали для слухачів усіх спеціальностей вечірньої та денно-заочної форм навчання з дисципліни «Українська мова» для підготовчих курсів. - Харків, ХДУХТ, 2008. – с.86.
4. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія: Підручник. – К. : Либідь, 1993. – 336 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь, 2002. – 1440с.
6. Горпинич В.О. Українська морфологія. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. – 350 с.
7. Ділова українська мова: Теорія. Практика. Самостійна робота: Навч. посіб. для студ. вузів.- К.: Центр навчальної літератури, 2004.- 304с.
8. Єгорова Т.Д. Практичний курс української мови: навч. посіб. / Т.Д.Єгорова – К.: ЦНЛ, 2007. – 160 с.
9. Козачук Г.О. Українська мова для абітурієнтів: Навч. посіб. - 3-тє вид., стер. – К.: Вища шк., 2001. – 272 с.
10. Кононенко П.П. та ін. Українська мова: Навч. посібник. – 3-тє вид., перероб. – К. : Либідь, 1992. – 224 с.
11. Мамрак А.В. Українська ділова мова: комп'ютерна версія: навч. посіб. / А.В.Мамрак. – К.: ЦУЛ, 2004. – 232 с.
12. Мацько Л.І., Мацько О.М., Сидоренко О.М. Українська мова: Навчальний посібник. - Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2003. – 480 с.
13. Паламар Л.М., Бех О.А. Практичний курс української мови : Навч. посібн. – К. : Либідь, 1993. – 336 с.
14. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля, 2006. – 716 с.

15. Стратегічні напрямки розвитку підприємств харчових виробництв, ресторанного господарства і торгівлі: Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 70-річчю з дня народження доктора технічних наук, професора, члена-кореспондента ВАСГНІЛ Беляєва М. І.: в 2ч. – Харків: ХДУХТ, 2008. – 435 с.
16. Сучасний словник іншомовних слів / Уклад. О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789 с.
17. Українська мова: Навч. посіб. для старшокл. та вступн. до вузів Укр./ Л.П.Гнатюк, О.В.Бас-Кононенко.- 3-тє вид., виправ. і доп.- К.: Знання-Прес, 2004.- 259с.
18. Шевченко Л.Ю. та ін. Сучасна українська мова: Довідник (Л.Ю. Шевченко, В.В. Різун, Ю.В. Лисенко); За ред. О.Д. Пономаріва. – К. : Либідь, 1993. – 192с.
19. Широков В. А., Шевченко І. В., Рабулець О. Г., Костишин М., Пещак М. М. Словники України - інтегрована лексикографічна система [Електронний ресурс]: Парадигма. Транскрипція. Фразеологія. Синонімія. Антонімія. Електронний ресурс / НАН України; Український мовно-інформаційний фонд. – К., 2001. – 1 електрон. опт. диск (CDR) – (Словники України).
20. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Навч. посіб. для студ. пед. навч. заклад.- К.: Либідь, 2000.- 688с.
21. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. – 4-те вид. – К. : Освіта, 2000. – 254 с.
22. Ющук І.П. Українська мова. – К. : Либідь, 2004. – 640 с.

ЗМІСТ

Передмова	3
Іменник	4
Прикметник	18
Числівник	27
Займенник	34
Дієслово	43
Дієприкметник	49
Дієприслівник	53
Безособові дієслова на –но, -то	56
Прислівник	58
Прийменник	63
Сполучник	68
Частки	73
Зв'язка «бути»	77
Модальні слова	78

Вигуки	78
Словник	81
Список використаної літератури	88

Навчальне видання

Укладачі:
АРДЕЛЯН Марина Володимирівна
БОРИСОВА Аліна Олексіївна

Морфологія сучасної української мови: теорія, вправи, тестові завдання

Навчально-методичні матеріали для студентів II-IV курсів
усіх спеціальностей денної форми навчання з дисципліни «Українська
мова як іноземна»

Підп. до друку 2.06.2009. Формат 60 x 84 1/16 Папір газетн. Друк. офсет.

Ум. друк. арк. 5,6. Обл.-вид. арк. 5

Ум. фабр.-відб. 5,6. Тираж 100 прим. _____ Зам. _____

Харківський державний університет харчування та торгівлі

61051 Харків-51, вул. Клочківська, 333

ДОД ХДУХТ 61051, Харків-51, вул. Клочківська, 333